

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Оцінка рівня конкуренції в банківській системі

Студента 2 курсу 11м
групи
спеціальності 072
«Фінанси,
банківська справа та
страхування»
спеціалізації
«Управління
банківським бізнесом»

(підпис студента)

Сотнікова Олександра
Юрійовича

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

(підпис наукового
керівника)

Маслова Наталя
Олександрівна

Гарант освітньої
програми
доктор. екон. наук,
професор

(підпис Гаранта
магістерської
програми)

Шульга Наталя Петрівна

Київ – 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет Фінансів та обліку

Кафедра Банківської справи

Освітній ступінь Магістр

Спеціальність Фінанси, банківська справа та страхування

Спеціалізація Управління банківським бізнесом

Затверджую

Зав. кафедри

Шульга Наталія Петрівна,
докт. екон. наук, професор

«__» _____ 20__ р

Завдання

на випускн кваліфікаційну роботу (проект) студентові

Сотнікова Олександра Юрійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Оцінка рівня конкуренції в банківській системі

Затверджена наказом ректора від «04» 11 2020 р. № 3286

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту) 19.11.2021р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту) – теоретико-практичне дослідження підходів до оцінки рівня конкуренції в банківській системі та шляхи їх вдосконалення _____

Об'єкт дослідження є конкуренція в банківській системі України _____

Предмет дослідження є методи оцінки рівня конкуренції в банківській системі _____

4. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання виконано

5. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

- 2.1 Оцінка рівня концентрації банківської системи України
2.2 Визначення стану конкуренції в банківській системі України

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА МЕТОДІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНЦІЇ

- 3.1 Шляхи розвитку конкуренції банків України в умовах пандемії COVID-19
3.2 Удосконалення методики оцінки рівня конкуренції в банківській системі

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

6. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Узгодження плану та виконання завдання	24.12.2020	24.12.2020
2	Подання статті на кафедру	01.03.2021	01.03.2021
3	Вступ. Розділ 1	20.04.2021	18.04.2021

11. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Випускна кваліфікаційна робота студента 2 курсу 11м групи Сотнікова О.Ю. виконана згідно теми, зазначеної у наказі ректора від «04» 11 2020 р. № 3286 «Оцінка рівня конкуренції в банківській системі» у відповідності до графіка виконання вчасно та в повному обсязі.

У першому розділі «Теоретичні засади підходів до оцінки конкуренції в банківській системі» на основі проведеного критичного аналізу наукових джерел визначено поняття «банківська конкуренція», а також систематизовані методи (показники, індекси) оцінки конкуренції в банківській системі.

У другому розділі «Дослідження рівня конкуренції в банківській системі» був здійснений глобальний аналіз рівня конкуренції в банківській системі України (шляхом розрахунку індексів концентрації, Херфіндаля-Хіршмана, ентропії, побудови кривої Лоренца, індексу Холла-Тайдмана), а також проведено дослідження конкурентної позиції АТ «ОТП БАНК» на ринку кредитування сільського господарства. На основі аналізу здійсненні висновки щодо недосконалості систему аналізу конкуренції в банківській системі та виявлені проблемні місця в діяльності досліджуваного банку.

Третьюому розділі «Напрямки розвитку банківської системи та методів оцінки її конкуренції» було проаналізовано зарубіжний досвід регулювання конкуренції та надані рекомендації щодо застосування цих підходів для банківської системи України

Треба особливо відмітити апробацію методик для дослідження темпу росту ринку та інтенсивності конкуренції на прикладі ринку кредитування агросектору, який є пріоритетним для АТ «ОТП БАНК». На основі власних досліджень були розраховані показники оцінки конкурентного середовища на ринку кредитування сільського господарства та на їх основі побудована конкурентна карта ринку.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації методів оцінки конкуренції банківської системи та розробки алгоритму проведення оцінювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленому вивченні поняття конкуренції та конкурентоспроможності, аналізу поточного стану конкуренції в банківському секторі, аналізі АТ «ОТП БАНК» в порівнянні з конкурентами та надання рекомендацій для банку щодо управлінський рішень для збільшення рівня своєї конкурентоспроможності.

Важливо, що методичні положення випускної кваліфікаційної роботи містять практичні рекомендації, які можуть бути використані в діяльності АТ «ОТП БАНК», за матеріалами якого були проведені дослідження та розрахунки. Виходячи з вище зазначеного, можна вважати, що випускна кваліфікаційна

робота на тему «Оцінка рівня конкуренції в банківській системі» відповідає вимогам щодо написання кваліфікаційних робіт, може бути допущена до захисту в екзаменаційній комісії, а її автор, Сотніков О.Ю. заслуговує на присудження ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціалізацією «Управління банківським бізнесом».

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) _____
(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист _____
(ПІБ, підпис, дата)

12. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента _____
(прізвище, ініціали)
може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи
(гарант освітньої програми) _____
(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри _____
(підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 201 _____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ	6
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ	13
2.1 Оцінка рівня концентрації банківської системи України	13
2.2 Визначення стану конкуренції в банківській системі України	22
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА МЕТОДІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНЦІЇ	30
3.1 Шляхи розвитку конкуренції банків України в умовах пандемії COVID-19	30
3.2 Удосконалення методики оцінки рівня конкуренції в банківській системі	37
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку банківської системи що з 2014 року знаходиться на етапі реформування та трансформації, оцінка рівня конкуренції є важливою для розуміння ефективності банківської системи як всередині України та кожного банку так і в порівнянні з європейськими системами. Для окремого банку оцінка конкуренції є важливою для визначення поточного стану ринку та вибору оптимальної його стратегії розвитку. Для банківської системи в цілому вона дає можливість оцінити перспективи розвитку та розробити план дій щодо інтеграції її в європейську та світову банківські системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням конкуренції та оцінки її рівня присвячено роботи таких науковців як: Андросова О.Ф.[5], Вядрова І.М.[6], Дудник О.В.[3], Крисько Ж.Л.[2], Лебедева Н.О.[4], Литовченко М.О.[7], Міненко С.[3], Морозов М.В.[6], Носач І.В., Руда О.Л.[8], Старчик Н.В.[40], Татяніна С.М.[7], Янковой О.Г.[1]. Проте незважаючи на велику кількість трактувань банківської конкуренції та методів її оцінки, немає однозначного та чіткого їх групування з урахуванням та виправленням недоліків кожного з них.

Метою дослідження є теоретико-практичне дослідження підходів до оцінки рівня конкуренції в банківській системі та шляхи їх вдосконалення. Для досягнення цієї мети були сформовані такі **завдання**:

- здійснити огляд поняття конкуренції та її особливостей у банківській сфері;
- визначити методи та показники вимірювання рівня конкуренції у банківській системі;
- проаналізувати стан конкуренції в банківському секторі України відповідно до зазначених методик;

- проаналізувати положення на ринку АТ «ОТП Банк», визначити основних його конкурентів та надати перелік рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності даного банку;
- проаналізувати вплив пандемії COVID-19 на конкуренцію в банківському секторі України;
- надати пропозиції щодо використання методів оцінювання конкуренції та побудови конкурентних карт;
- розробити алгоритм для розрахунку та подальшого аналізу конкурентного середовища та конкурентоспроможності АТ «ОТП Банк».

Об'єктом дослідження є конкуренція у банківській системі України.

Особлива увага у дослідженні була зосереджена на оцінюванні рівня конкуренції на кредитному ринку та окремому сегменті ринку – агрокредитуванні, який досліджуваний банк позиціонує як пріоритетний.

Предметом дослідження є методичні підходи до оцінки конкуренції у банківській системі.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці, звіти про макроекономічне та ринкове середовище. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний – для аналізу фахової літератури, теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності поняття конкуренції; декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; методи аналізу та синтезу – для аналізу конкурентоспроможності банківського сектору та окремих банків на ньому

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації з досліджуваної проблеми; фінансова звітність банків; звіти та наглядова статистика Національного банку; річна фінансова звітність та дані АТ «ОТП БАНК»; дані Держстату про стан окремих галузей економіки в Україні та регіонах; звіти міжнародних агентств щодо впливу COVID-19 на окремі галузі.

Наукова новизна випускної кваліфікаційної роботи полягає у уточненні визначення конкуренції та систематизації показників оцінювання конкуренції в

банківській системі.

Практична цінність отриманих результатів полягає в поглибленому вивченні поняття конкуренції та конкурентоспроможності, аналізу поточного стану конкуренції в банківському секторі, аналізі досліджуваного банку в порівнянні з конкурентами та надання рекомендацій для АТ «ОТП БАНК» щодо управлінських рішень для збільшення рівня своєї конкурентоспроможності. розробці алгоритму для банку щодо постійного аналізу конкурентного середовища на ринку.

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження були оприлюднені в доповіді «Інтегральна оцінка рівня конкуренції в банківській системі» на студентській науковій конференції «Фінансова політика в умовах економічних перетворень» (м. Київ, КНТЕУ, 17 листопада 2021 р.) та нагороджені грамотою III ступеня.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення у статті:

Сотніков О.Ю. Визначення та підходи до оцінки рівня конкуренції банківської системи України. *Фінансові установи в умовах глобальних дизбалансів*. Зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н.П. Шульга. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. — 386 с. (С.222-227). Обсяг статті становить 5 сторінок.

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та 4 додатків. Обсяг роботи складає 54 сторінки. В роботі представлено 15 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Одним з основних понять, яке відображає сутність ринкових відносин є конкуренція. Вона є однією з найважливіших ланок кожного ринку, включаючи банківський сектор, адже є стимулом для конкурентної боротьби між банками за частки ринку, які вони контролюють, кількість клієнтів та кількість ресурсів, які банки залучають від клієнтів. Дане поняття є досить спірним на думку різних вчених, отже перш за все, нам необхідно надати визначення поняття конкуренції.

Виходячи з думки О.Г. Янкового, конкуренція в загальному розумінні є суперництвом між товаровиробниками. Перш за все, за рахунок здешевлення виробництва продукції, покращення умов її збуту, постійного самовдосконалення та залучення більшої кількості клієнтів [1, с. 6].

Крисько Ж.Л. у своїй праці розглядає конкуренцію в двох формах: як структуру і як процес. Конкуренція як структура сприймає конкуренцію, як умови ринку, в яких підприємства працюють та борються між собою за клієнтів та нарощення прибутків. Конкуренція як процес розкриває поняття конкуренцію через взаємодію підприємств між собою, які можуть впливати на рівень конкуренції на ринку через покращення методів залучення клієнтів та максимізації прибутку [2, с. 24].

Згідно Дудника О.В. та Міненка С., конкуренція є рушійною силою економіки, що для максимізації прибутків спонукає підприємства на покращення рівня виробництва, здешевлення процесу виробництва та цін на товари, розроблення нових товарів, стимуляцію попиту на ринку та підвищення соціально-економічного розвитку в цілому [3, с. 114].

Згідно Носач І.В., конкуренція є суперництвом між учасниками ринку щодо реалізації їх економічних інтересів, боротьба за отримання найбільшої вигоди з наявного капіталу в умовах його обмеженості. Конкуренція є

фактором, який витісняє з ринку виробників, що не пристосувались до сучасних реалій та попиту клієнтів і який в той же час показує рівень ефективності державного втручання в економіку [4, с. 33].

Що стосується саме банківської конкуренції, вона є відмінною від конкуренцію на інших ринках, адже банки, являючись основними фінансовими посередниками, займають особливе місце в економіці та її розвитку в цілому. Так, за думкою Андросової О.Ф., банківська конкуренція має багато своїх особливостей, викликаних високою ступінню державного втручання в їх діяльність, контролю та постійного посилення регулятивних норм. В той же час, банки мають високий рівень ризику як з залучення зобов'язань та їх розпорядження так і з ризиковим розміщенням активів [5, с. 83].

Вядрова І.М. зазначала, що банківська конкуренція - це постійний процес суперництва між банками та іншими фінансовими організаціями, в результаті якого забезпечується стійке положення установи на ринку банківських послуг. Конкуренція є основним мотивом для розширення спектру банківських послуг, нормалізації ставок та вартості послуг на банківські продукти до прийняттого рівня та найсильнішим стимулом для постійного розвитку та самовдосконалення банків на ринку [6, с. 326].

На думку Литовченко М.О., банківська конкуренція є конкуренцією не лише між банками, а й між усіма фінансовими установами, які надаються банківські послуги (лізингові, факторингові, страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки). І ця конкуренція виявляється у боротьбі між надавачами послуг за отримання більшої частки споживчого ринку [7, с. 428].

Підсумовуючи вищесказане, ми вважаємо, що банківська конкуренція є процесом безперервного суперництва між банками в цілому та фінансовими установами в певних проявах за залучення нових клієнтів, впровадження нових технологічних та інноваційних послуг та максимізацію своїх прибутків.

В залежності від складу суб'єктів, які конкурують між собою виділяють три рівні банківської конкуренції:

1. Конкуренція між банками. Вона характеризується суперництвом між банками за максимізацію прибутків та клієнтської бази, шляхом надання інноваційних послуг, здешевлення обслуговування та зменшення витрат на залучення нових клієнтів. Специфікою даної конкуренції є те, що чим більше в країні існує спеціалізованих банків, тим нижче, по суті, є рівень конкуренції, адже банки конкурують за різних споживачів послуг і не перетинаються між собою. В Україні, до прикладу, можна взяти «Банк «ВОСТОК», який спеціалізується на обслуговуванні моряків, Укрсиббанк, який спеціалізується на роботі з IT-фахівцями, Банк «Кліринговий Дім», що спеціалізується на обслуговуванні промислових клієнтів та інші.

2. Конкуренція банків з іншими фінансовими установами. До них належать ломбарди, кредитні спілки, лізингові та факторингові компанії, страхові компанії тощо. Дана конкуренція є важливою і в той же час важкою для банків, адже окремі фінансові посередники мають більшу експертизу та спеціалізацію в певних областях.

3. Конкуренція банків з нефінансовими установами, до яких відносяться відділення зв'язку з переказу коштів, мережі терміналів оплати, структури, що обслуговують та емітують платіжні картки тощо [8, с. 59].

У вищезгаданих джерелах, автори визначають конкуренцію через значну кількість показників та методів, але основними з яких є оцінка концентрації банківського сектору та оцінка його конкурентоспроможності.

На сьогодні існує велика кількість методів, що застосовується для оцінки рівня конкуренції в банківській системі і в табл. 1.1 представлено їх загальне групування. Отже, існує велика кількість методів та показників для визначення рівня конкуренції в банківській системі. Розглянемо кожний з підходів.

Матричні методи є найбільш розповсюдженими та полягають у побудові двовимірних матриць. На одній з вісей матриці відкладаються показники оцінки стану або перспектив розвитку банківської установи (частіше на вертикальній), а на горизонтальній - показники оцінки конкурентоспроможності відповідних показників банку. На перетині індексів

матриці знаходяться відповідні показники та оцінюється рівень конкуренції. Ці методи описують у своїх працях та рекомендують для оцінки конкуренції у банківській сфері О.М.Колмакова, О.М.Кириченко, О.В.Мігдальський, В.Буряк та інші.

Таблиця 1.1

Методи оцінки конкуренції в банківській системі*

Групи методів	Методи
Матричні	Модель Бостонської консалтингової групи (BCG), Модель Ансоффа, Метод «Мак-Кінзі», Модель стратегій Портера, Модель Хоффера, SWOT-аналіз, SPACE-аналіз,
Графічні	Радар конкуренції, метод життєвого циклу, аналіз кривої досвіду, карта стратегічних груп, метод «профілів», крива Лоренца
Індексні	Інтегральні показники, методи самооцінки ринку, метод ефективної конкуренції, метод аналізу конкурентних переваг
Аналітичні	Показник концентрації CR3, CR5, індекс Херфіндаля-Хіршмана (ІНН), індекс Холла-Тайдмана, індекс Лінда, рангові індекси, індекс Джині
Комплексні	Таксономічний метод, модель Барроса-Модеста, модель Бреснахана, модель Панзара-Росса
Експертні	Кредитні рейтинги, звіти міжнародних консалтингових компаній, звіти аудиторських компаній, дані дослідницьких агенств, звіти Світового Банку

*Складено автором на основі: [2],[4],[5],[6],[7]

Наступними є графічні методи, які відображають стан, динаміку чи структуру відповідного ринку та дають можливість наочно висвітлити поточний стан ринку. Значним недоліком графічних методів є чутливість до похибок та втрачання граничних значень певних показників, за рахунок чого в цілому втрачається точність стану.

Наступними методами оцінки конкуренції, які описують вчені є індексні методи оцінки полягають у вимірюванні галузевих показників, показників окремих банків та секторів за різними вимірниками. Проте, зважаючи на важкість математичних розрахунків та необхідність в великій кількості даних, ці методи не набули поширення серед вчених.

Далі йдуть експертні методи оцінки, які є прості в використанні та інтерпретації, адже опираються на дані за оцінкою експертних компаній та агенств. Їх великим недоліком є великий ринок суб'єктивних оцінок, що виникають через різність методологій компаній в оцінці конкуренції.

Аналітичні методи базуються на здійсненні розрахунку показників та індексів, спираючись на дані банківського сектору. При чому застосування даних методів може здійснюватись як на основі базової математики і статистики, так і на основі досить складних розрахунків. серед яких найбільш уживаними є показник концентрації, індекс Хефіндаля-Хіршмана, індекс Лінда, індекс ентропії, показник дисперсії, індекс Джині.

З позиції збору даних для аналізу конкуренції в розрізі кожного з методів, найоптимальнішими є експертні оцінки, адже вони спираються на готові дані. Далі йдуть аналітичні та графічні методи, адже будуються на основі даних, які подають банки в фінансовій звітності. Важко отримати дані для матричних та комплексних методів, адже вони враховують не тільки фінансові показники банків, а й показники управлінські, ринкові і такі дані досить часто є закритою інформацією або просто відсутньою. Серед усіх методів, на нашу думку, найбільш наочними, точними та простими в інтерпретації є аналітичні методи, отже в табл. 1.2 відображена сутність та основні недоліки кожного з перелічених індексів.

Таблиця 1.2

Основні індекси аналітичних методів оцінки конкуренції банківської системи*

Показник	Сутність	Формула	Недоліки
Індекс концентрації	Показує частку банківського ринку, яку займає певна кількість найбільших банків	$CR_k = \sum_{i=1}^k Y_i$ CR _k - рівень концентрації банківської системи, k - кількість найбільших банків, для яких вираховуємо концентрацію, Y _i - частка кожного з цих банків	Ми не бачимо розподіл частки банків в межах k-вибірки та розподіл частки банків за межами вибірки.

Продовження табл. 1.2

Індекс Херфіндаля-Хіршмана	Показник, що використовується з метою оцінки рівня монополізації галузі. Розраховується І.Х-Х. як сума квадратів часток окремого показника діяльності	$HHI = \sum_{i=1} Y_i^2$, де HHI - вимірювальний індекс, Y_i^2 - сума квадратів ринкової частки кожного банку	Враховує відносну частку банку на ринку, проте не його абсолютні значення. Не можна зробити висновки про систему в цілому.
Індекс Лінда	Показник, для визначення меж олігополій	$L = i-1kQ_iK(K-1)$, де L - індекс Лінда, K - число великих банків, Q_i - розраховується за формулою: $Q_i = A_{ii} * K - iA_k - A_i$, де A_i - загальна частка ринку, що займають і-банків, A_k - частка ринку, що займають k-великих банків	Також як і індекс концентрації, даний показник враховує лише найбільші банки, проте вже аналізує співвідношення між ними.
Показник дисперсії	Показує середньозважену різницю між ринковою часткою кожного банку і середньою ринковою часткою по сектору	$S^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (\ln Y_i - \ln Y)^2}{n}$, де Y_i - ринкова частка і-того банку, Y - середня частка банків на ринку	Як і індекс Херфіндаля-Хіршмана - враховує лише відносні частки ринку.
Індекс Джині	Статистичний показник нерівномірності розподілення часток на ринку	$G = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n Y_i - Y_j }{2(n-1)}$ (7), де Y_i - обсяг послуг і-того банку, Y_j - обсяг послуг j-того банку, n - загальне число банків	Має обмежені можливості щодо розрахунку, характеризує нерівномірність ринкових часток розподілу, проте не чутливий до змін у кількості одиниць сукупності.

*Складено автором на основі: [1],[3],[5],[6]

Табл. 1.2 показує, що в рамках аналітичних методів оцінки конкуренції існує 5 найпоширеніших індексів, кожний з яких має певні недоліки. Основним недоліком аналітичних методів є саме те, що вони показують співвідношення

між банками, як всіма так і найбільшими, проте вони не враховують абсолютні величини та специфіку деяких банків.

Отже, конкуренція банківської системи є складним поняттям, яке розкривається в багатьох вимірах та має свої особливості в порівнянні з конкуренцією на інших ринках. За своєю сутністю конкуренція полягає у суперництві між банками за отримання більшої кількості клієнтів, максимізації прибутку та впровадження нових послуг і технологій. На сьогодні відсутній єдиний механізм оцінки конкуренції банків та конкурентного середовища, в якому вони працюють. В подальшій роботі ми розділяємо оцінку банківського ринку, його конкуренції, концентрації з оцінкою конкурентоспроможності конкретного банку, яка включає в себе порівняння з конкурентами за основними фінансовими показниками, темпами росту, портфелю послуг, якими банки конкурують за клієнтів та регіональною структурою.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

2.1 Оцінка рівня концентрації банківської системи України

На початку незалежності Україні в ній функціонувало 272 банки. Проте, поступово їх кількість зменшувалась з різних причин – банкрутство, злиття, реорганізація тощо. Після очищення системи у 2014-2016 рр., кількість банків суттєво скоротилась. В останні роки цей процес уповільнився і кількість банків є більш-менш сталою. Так, у 2018 році на банківському ринку України діяло 77 банків, в 2020 вже 73, а станом на 01.10 2021 року – 72.

При цьому станом на 31.12.2020 із вказаних банків, 5 банків були банками з державною часткою (АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК», ПАТ «РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР»), 20 банків належали до іноземних банківських груп та решта банків – це банки з приватним капіталом. Частки 4 банків з державною часткою (АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК») становили: 56% активів всієї банківської системи, 60% депозитів, розміщених фізичними особами, 46% депозитів, розміщених юридичними особами та 37% кредитів, наданих фізичним та юридичним особам та 66% загальної суми статутного капіталу. Тобто, з діючих на банківському ринку України 73 банків, 4 банки з державним капіталом утримували більшу частку ринку банківських послуг за розмірами активів, депозитів фізичних і юридичних осіб та кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання.

Протягом 2021 року ситуація не значно змінилася. Частки 4 банків з державною часткою станом на 30.09.2021 за активами становили 53%, за депозитами, розміщеними фізичними особами – 58%, за депозитами, розміщеними юридичними особами – 42%, за кредитами, наданими фізичним та юридичним особам – 36%, за статутним капіталом – 66%.

Такий стан ринку зумовлений передусім відбором уповноважених банків на надання окремих послуг. Так, лише уповноважені банки можуть надавати послуги з виплати пенсій, грошової допомоги та заробітної плати державним службовцям; виплати соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам; виплати субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг; обслуговування поточних рахунків ринку електроенергії, теплопостачальних компаній, споживачів з газопостачання та інших об'єктів ЖКХ. І до цих уповноважених банків потрапляють, як правило, тільки державні банки, що порушує умови конкуренції. Проте, за інформацією професійних об'єднань учасників ринку банківських послуг, об'єктивних підстав, через які не можливо здійснювати обслуговування таких категорій клієнтів приватними банками чи банками з іноземним капіталом немає. Банківські установи, у яких відсутня частка державного капіталу, мають можливості в обслуговуванні будь-яких рахунків, в т.ч. поточних рахунків із спеціальним режимом використання. Отже, банки, у яких відсутня державна частка, обмежені в доступі до обслуговування подібних суб'єктів господарювання чи домогосподарств.

Проте, не варто вважати, що значна частка державних банків виключно порушує умови чесної конкуренції на банківському ринку. Серед банків з державним капіталом існує три типи завдань, які на них покладаються: заохочення, загального інтересу та географічних.

Завдання заохочення спрямовані на подолання недоліків ринку та заповнення прогалин, де не ведуть діяльності приватні банки. Завдання загального інтересу спрямовані на доповнення традиційних послуг, проте з більш соціальним направленням. Перш за все сюди входять інвестиції в соціальні проекти, розвиток сільського господарства, тощо. Географічні завдання проявляються у обслуговуванні певного регіону, який з різних причин не є пріоритетним для приватних банків.

Найпершим базовим показником для оцінки конкуренції є Індекс концентрації, який дозволяє оцінити рівень монополізації ринку та є

величиною, зворотною інтенсивності конкуренції. Індекс концентрації (CR_k) визначається як сума ринкових часток кількох найбільш великих банків:

$$CR_k = \sum_{i=1}^k Y_i, \quad (2.1)$$

де k – кількість аналізованих банків,

Y_i – частка активів (кредитів) даного банку в загальному обсязі випуску (збуту) галузі;

Відповідно до прийнятої практики розрахунку використовуються показники концентрації CR3 та CR5. При значенні індексу нижче 45% – ринок вважається не концентрованим, в інтервалі 45-70% – середньо концентрованим, вище 70% – високо концентрованим. Даний індекс може вимірюватись за різними показниками такими як активи, капітал, зобов'язані чи окремі їх групи. В подальшій роботі наші розрахунки зосереджені на конкуренції на ринку активів та наданх кредитів. Оскільки дослідження було побудоване на основі даних АТ «ОТП БАНК», в подальшому аналіз сконцентрований саме на частках банків іноземних банківських груп а також банківської системи загалом. Нижче в табл. 2.1 наведені індекси концентрації для банків України.

Таблиця 2.1

CR3 активів та кредитів банків України за період 2016-2020 рр. (станом на 31.12)*

Рік	CR3 активів усіх банків, %	CR3 кредитів усіх банків, %	CR3 банків з іноземним капіталом по активам, %	CR3 банків з іноземним капіталом по кредитам, %	CR3 банків з державним капіталом по активам, %	CR3 банків з державним капіталом по кредитам, %
2016	46,32	31,64	11,46	14,25	46,32	31,64
2017	53,96	32,10	11,42	16,13	53,96	32,10
2018	54,18	32,33	11,38	17,86	54,18	32,33
2019	53,96	31,93	12,22	19,99	53,96	31,93
2020	49,00	28,30	13,63	20,42	49,00	28,30

* Складено автором на основі [9].

Як ми бачимо, індекс концентрації CR3 для активів банків загалом в 2020 році становив 49%, що свідчить про середню концентрованість ринку за

активами. Також, ця частка в 2020 році зменшилась в порівнянні з попередніми трьома періодами. Щодо індексу CR3 за кредитами - ситуація є ще кращою, адже він становив 28,3% в 2020 році, що свідчить про низьку концентрацію та високу конкурентоздатність ринку кредитування. Якщо вирахувати показник CR3 за активами саме для банків з іноземним капіталом в частці банківської системи загалом - ми отримаємо низький показник на рівні 13,63%, що викликано передусім домінуючим положенням трьох державних банків, які й займають три перші позиції на обох ринках. В той же час, частка 3 основних іноземних банків в структурі кредитів становить 20%, з чого можна зробити висновок, що іноземні банки більше сконцентровані на наданні кредитів фізичним та юридичним особам.

Щодо індексів концентрації CR5 за активами та кредитами, то він в цілому становить на 10-12% більше за CR3 за тими ж критеріями. Отже, кожний наступний банк займає не більше 5% ринку, що є високо-конкурентним показником (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

CR5 активів та кредитів банків України за період 2016-2020 рр. (станом на 31.12)*

Рік	CR5 активів усіх банків, %	CR5 кредитів усіх банків, %	CR5 банків з іноземним капіталом по активам, %	CR5 банків з іноземним капіталом по кредитам, %
2016	54,50	43,71	18,08	25,52
2017	62,45	44,86	17,03	24,87
2018	63,27	47,96	11,38	25,19
2019	65,19	47,42	17,51	27,92
2020	61,03	44,30	19,41	28,60

*Складено автором на основі [9].

Наступним показником розрахунку конкурентоспроможності ринку є Індекс Херфіндаля-Хіршмана – індикатор, що визначає концентрацію бізнесу на певному ринку і визначається як сума квадратів часток всіх діючих на ньому банків.

$$IHX = \sum_{i=1}^n Y_i^2 \quad (2.2)$$

де Y_i^2 – частка ринку і-ого банку;

n – кількість банків.

Якщо досліджуваний ринок досить розвинений, то в аналіз включають перші п'ятдесят підприємств, що займають лідируючі позиції. За умови чистої монополії цей коефіцієнт дорівнює 1, або десяти тисячам, коли вказана частота береться у відсотках. Даний індекс може мати значення від 0 до 10 000 (або від 0 до 1,000). Така шкала градації рівня концентрації встановлена залежно від рівня ННІ:

- 1) 0 – мінімальна концентрація;
- 2) від 0 до 0,1 – низький рівень концентрації;
- 3) від 0,10 до 0,18 – середній рівень концентрації;
- 4) понад 0,18 – високий рівень концентрації. [10]

Нижче наведені показники індексу Херфіндаля-Хіршмана для банків України протягом 2016-2020 рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Значення Індексу Херфіндаля-Хіршмана для банківського ринку України за період 2016-2020 рр. (станом на 31.12)*

Рік	IХХ за активами, %	IХХ за кредитами, %
2016	8,57	5,63
2017	11,88	6,11
2018	12,19	6,21
2019	12,68	6,37
2020	10,95	6,01

*Складено автором на основі [9].

Як ми бачимо з табл. 2.3, ринок за активами мав низький рівень концентрації у 2016 році, після чого перейшов до середнього і протягом 2017-2020 рр. був на рівні 11-12%. Даний перехід здебільшого викликаний націоналізацією Приватбанку (з наступним зростанням його частки ринку).

Щодо кредитів, ми можемо спостерігати ситуацію, коли рівень концентрації є нижчим за концентрацію активів, що викликано активною діяльністю іноземних банків ринку кредитних послуг.

Наступним показником аналізу конкурентоспроможності ринку є індекс ентропії.

$$E = \sum_{i=1}^n Y_i \ln \frac{1}{Y_i}, i = 1, 2 \dots n \quad (2.3)$$

де Y_i – частка в ринку i -ого банку;

n – кількість банків на ринку.

Даний показник служить додатковим вимірником рівня концентрації в галузі і показує середню частку банків, що діють на ринку, зважену за натуральному логарифму зворотного їй величини. Індекс ентропії являє собою показник, зворотний концентрації: чим вище його значення, тим нижче концентрація продавців на ринку. Чим вище даний показник, тим нижче можливість продавців впливати на ринкову ціну. Чим більше показник ентропії, тим вище ступінь конкуренції на ринку. Якщо значення індексу ентропії коливається в межах від 0 до 0,5 – ринок є монополізованим; від 0,5 до 2 – олігопольний ринок; вище 2 – свідчить про достатньо високий ступінь конкурентності ринку. В табл. 2.4 наведений показник ентропії для банківської системи України за активами та кредитами протягом 2016-2020 рр.

Таблиця 2.4

Індекс ентропії за активами та кредитами банків України за період 2016-2020рр. (станом на 31.12)*

Рік	Індекс ентропії активів	Індекс ентропії кредитів
2016	3,06	3,29
2017	2,78	3,2
2018	2,69	3,12
2019	2,7	3,12
2020	2,82	3,14

*Складено автором на основі [9].

Як бачимо з табл. 2.4, протягом 2016-2020рр, індекс ентропії за активами коливався в межах 2.7-3.1, що свідчить про високий ступінь конкурентності ринку. На ринку кредитів фізичним та юридичним особам даний показник коливався в межах 3.1-3.3, що також говорить про високий ступінь конкурентності та низьку можливість поодиноких банків суттєво впливати на ринкову ціну.

Одним з основних показників для графічної візуалізації конкурентоспроможності ринку є крива Лоренца. Нерівність розподілу сукупного доходу банків між різними групами в економічній теорії найчастіше представляють у вигляді графіка, по імені дослідника отримав назву кривої Лоренца. Сутність методу полягає в розподілі всіх банків на рівні групи по 20% ринку та вирахування доходу чи активів, які припадають на дану групу. Чим ближче графік знаходиться до осі $f(x)=y$, тим більш рівномірним є розподіл. Нижче наведені дані розподілу активів в банківській системі України (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Розподіл обсягу активів між 5 рівними групами банків в Україні (станом на 31.12.2020)*

Відсоток банків	Кількість активів, %	Кумулятивна кількість активів, %
20	0,72	0,72
40	1,49	2,22
60	2,46	4,67
80	8,66	13,33
100	86,67	100

*Складено автором на основі [9].

З табл. 2.5 можна зробити висновок, що розподіл ресурсів на ринку є досить нерівномірним, адже 20 відсоткам найбільших банків належить 86,67% всіх активів ринку. В той же час, 20 відсоткам з нижньої частки належить менше ніж 1% активів. Візуалізація кривої Лоренца за наведеними вище даними представлена на рис. 2.1.

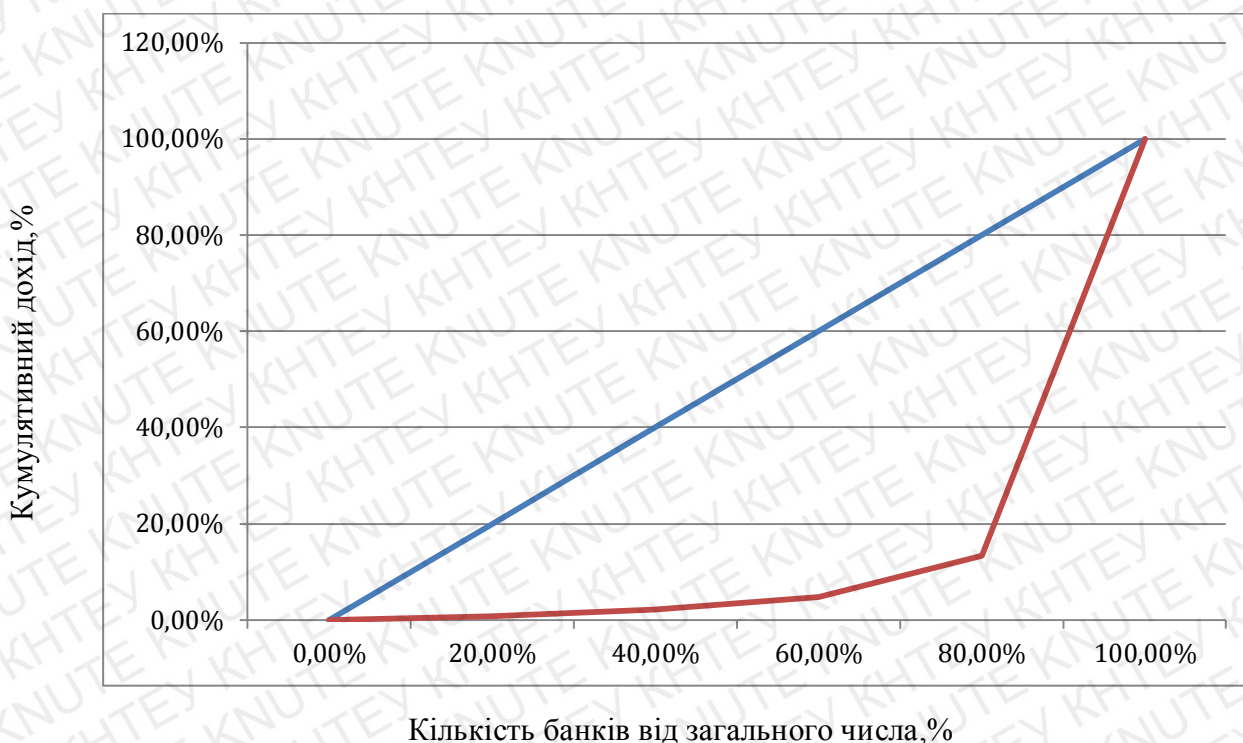

Рис. 2.1. Крива Лоренца для банківського ринку України за активами (станом на 31.12.2020)

*Складено автором на основі [9].

Як ми бачимо з рис. 2.1, розподіл є досить нерівномірним, а 86,6% активів банківського сектору належать 20 відсоткам банків. Отже, проаналізувавши показники конкурентоспроможності ринку, ми бачимо що він є середньо конкурентним, де основний капітал належить 10-15 банкам, проте між якими досить рівний розподіл та відсутність ознак монопольного чи олігопольного ринку.

Наступним важливим показником є Ранговий індекс концентрації (індекс Холла-Тайдмана, індекс Розенблюта) (НТ) визначається за формулою:

$$HT = \frac{1}{2 \sum R_i q_{i-1}} \quad (2.4)$$

де R_i – ранг банку на ринку (за зменшенням, найбільший банк має ранг 1);
 q_i – частка банку.

Ранговий індекс концентрації змінюється в інтервалі від $1/n$ до 1. Чим менше показник, тим нижче рівень концентрації ринку. В табл. 2.6 наведені показники індексу Холла-Тайдмана для активів та наданих кредитів в банківському секторі протягом 2016-2020 рр.

Таблиця 2.6

Індекс Холла-Тайдмана для активів та наданих кредитів в Україні за період 2016-2020 рр. (станом на 31.12)*

Рік	НТ за активами	НТ за кредитами
2016	0,04451717	0,03511879
2017	0,07229366	0,05383127
2018	0,07944947	0,05827825
2019	0,08012094	0,0589771
2020	0,07864542	0,061140148

*Складено автором на основі [9].

Як ми бачимо з табл. 2.6, індекс коливається в межах 0,04-0,08 для активів та в межах 0,035-0,06 для кредитів, що свідчить про низьку концентрацію ринку.

Отже, провівши оцінку рівня концентрації в банківській системі України за кількома показниками ми отримали що ринок у 2020 році є середньо-концентрованим за активами банків та низько-концентрованим за наданими кредитами, в тому числі юридичним особам з галузі сільського господарства. Не дивлячись на те, що 86% всіх ресурсів сектору зосереджені в межах 20% найбільших банків - жоден з показників не свідчить про олігополістичний стан ринку. На сьогодні, пріоритетним напрямком розвитку кожного банку є аграрний сектор, зокрема його кредитування. За отриманими даними ми бачимо, що темп зростання агросектору в Україні перевищує зростання обсягів кредитування сільського господарства банками. Тому, на нашу думку, саме цей напрям діяльності мають розглядати банки України та пришвидшення свого зростання, нарощування прибутку та підняття конкурентоспроможності.

2.2 Визначення стану конкуренції в банківській системі України

Дослідивши рівень концентрації банківського сектору, проведемо оцінку конкуренції на окремих сегментах ринку, порівнюючи досліджуваний нами АТ «ОТП БАНК» з його основними конкурентами та визначивши ступінь його конкурентоспроможності.

Оскільки АТ «ОТП БАНК» є банком з іноземним капіталом, основним джерелом доходу якого є кредити юридичним особам (зокрема аграрним та ІТ підприємцям), основними конкурентами ми вважаємо АТ «Райффайзен Банк» та АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», адже вони мають близькі розміри активів та схожу спеціалізацію в послугах. В табл. 2.7 наведено порівняння даних банків.

Таблиця 2.7

Порівняння АТ «ОТП БАНК» та основних конкурентів за показниками діяльності (станом на 31.12.2020)*

Банк	Обсяг активів (млн. грн)	Обсяг кредитів, наданих юр. особам (млн. грн)	Обсяг кредитування СГ (млн. грн)
АТ «Райффайзен Банк»	113 628	39 976	15 984
АТ «ОТП БАНК»	62 824	20 108	4 595
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	52 053	23 118	6 871

*Складено автором на основі [9, 11].

Як ми бачимо з табл. 2.7, явним лідером серед банків з іноземним капіталом є АТ «Райффайзен Банк», який в той же час є основним джерелом нових клієнтів для АТ «ОТП БАНК» в разі покращення ним послуг та переходом клієнтів. Щодо темпу росту даних банків, дані наведені в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка активів АТ «ОТП БАНК» та його конкурентів у 2014-2020 рр. *

Банк	Обсяг активів (станом на 31.12), млн.грн.						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
АТ «Райффайзен Банк»	46859	51239	55999	79246	83664	95158	113628
АТ «ОТП БАНК»	21505	21154	24831	35926	38582	49297	62824
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	21079	23238	29895	33325	35129	37243	52053
Банки загалом	1316717	1252570	1274731	1876037	1934709	1981594	2205914

*Складено автором на основі [9].

Як бачимо, за активами найбільш прямим конкурентом є АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», адже за останні 8 років саме з ним «ОТП БАНК» зростає на одному рівні, проте починаючи з 2017 року впевнено займає лідируючу позицію.

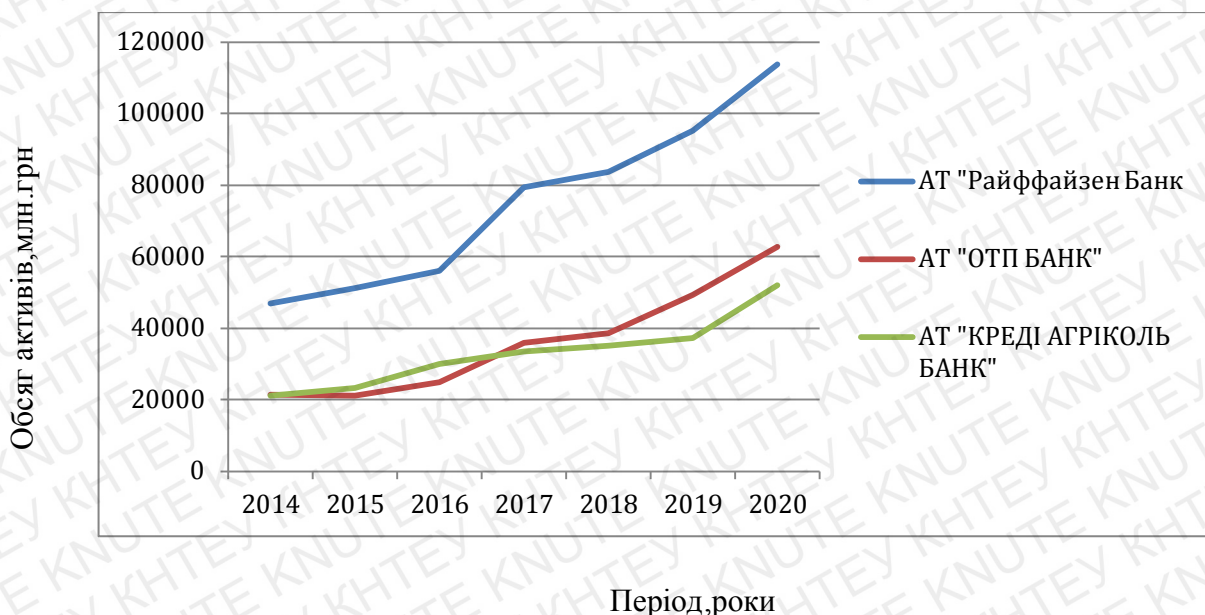

Рис. 2.2. Зростання обсягу активів АТ «ОТП БАНК» та основних конкурентів за період 2014-2020 рр. (станом на 31.12)

Що стосується АТ «Райффайзен Банк», ми бачимо активне його зростання в порівнянні з конкурентами у 2017 році. Що стосується зростання основних конкурентів за кредитами фізичним та юридичним особам, дані наведені в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка кредитів АТ «ОТП БАНК» та основних конкурентів за період 2014-2020 рр. (станом на 31.12)*

Банк	Обсяг наданих кредитів, млн. грн						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
АТ «Райффайзен Банк»	20947	18586	22860	33817	42831	41615	39976
АТ «ОТП БАНК»	9656	7038	10545	12585	15827	17764	20108
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ»	13013	12489	13560	16303	17938	18452	23118
Банки загалом	727818	616420	479393	469265	479999	419577	447262

*Складено автором на основі [9].

Як ми бачимо, за кредитами ситуація для досліджуваного банку є менш прийнятною ніж за активами загалом, адже тут він займає третє місце на протязі 8 років, що може свідчити про недосконалість надаючих послуг.

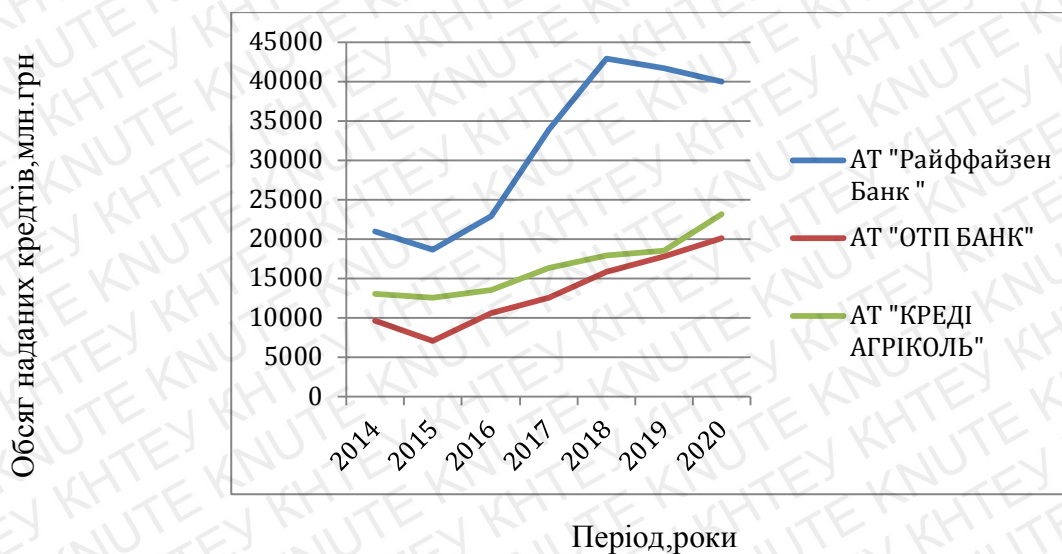

Рис. 2.3. Зростання обсягу наданих кредитів АТ «ОТП БАНК» та основних конкурентів за період 2013-2020 рр. (станом на 31.12)

Щодо АТ «Райффайзен Банк», ситуація схожа з активами, адже в 2016-2017 рр. він значно зростив обсяг кредитування, що дозволило йому збільшити свою частку ринку загалом.

Визначаючи місце АТ «ОТП БАНК» у конкурентному середовищі слід зазначити, що у 2020 році його активи продовжили суттєво рости і досягли рівня 58,9 млрд грн, що на 31,6% більше, ніж на початку року. Рентабельність активів зменшилась до рівня 3,34% у річному виразі (рис. 2.4).

Суттєво на зниження рівня прибутковості вплинули витрати на формування резервів (на 847 млн грн більше, ніж у 2019 році) в результаті погіршення макроекономічного середовища, спричиненого пандемією. При цьому банк продовжив покращувати якість кредитного портфелю (частка кредитів на 3-й стадії зменшилася на 5,9 п.п.) та продовжив виважену політику управління кредитними ризиками.

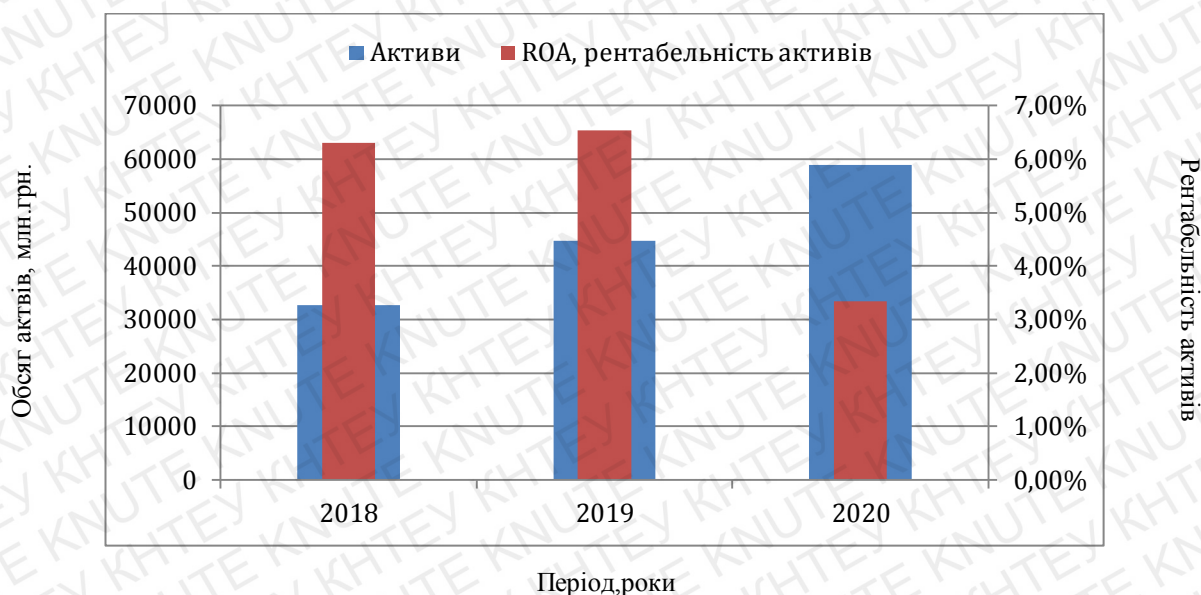

Рис 2.4. Активи та рентабельність активів АТ «ОТП БАНК» за період 2018-2020 рр. (станом на 31.12)*

* Складено автором на основі [9]

За підсумками року банк увійшов у ТОП-10 (9-те місце) найбільших банків України за рівнем чистих активів та посів 5-те місце за рівнем чистого прибутку. Ринкова частка чистих активів на кінець 2020-го року досягла 3,23% (проти 2,94% роком раніше).

Основною послугою, якою конкурує АТ «ОТП БАНК», та в якій ми розробляємо рекомендації, є кредитування виробників сільськогосподарської продукції. В табл. 2.10 наведені загальний обсяг реалізації СГ-продукції в Україні та загальний обсяг кредитування СГ-виробників банками в Україні.

Таблиця 2.10

Порівняння обсягу реалізації СГ-продукції та кредитування агросектору в Україні за період 2018-2020 рр. (станом на 31.12)*

Рік	Реалізація аграрної продукції в Україні (млн. грн)	Обсяг кредитування агросектору в Україні, (млн. грн)	Відношення кредитування до обсягів виробництва, %
2018	394 273	67 244	17,06
2019	409 306	56 938	13,91
2020	440 150	59 898	13,61

*Складено автором на основі [11, 12].

Як ми бачимо з табл. 2.10, обсяг зростання аграрного сектору є меншим за зростання кредитування агросектору, що говорить про великі можливості для банків на цьому напрямку. В той же час, Експерти Українського інституту майбутнього (UIF) та Latifundist Media презентували стратегію розвитку агросектору України до 2030 року «Україна — світовий супермаркет екологічних продуктів». За їх розрахунками, частка АПК у загальній структурі ВВП (на 2030 рік він становитиме \$1 трильйон) зросте з теперішніх \$20 млрд до \$175 млрд, у виробничій структурі переважатиме продукція з доданою вартістю (зараз ситуація зворотня), що також є суттєвою перспективою та можливістю для банків на майбутні 10 років.

Для того щоб зрозуміти основні можливості для банків щодо роботи на ринку сільськогосподарських виробників, були проаналізовані кредити, які банки надають юридичним особам з галузі сільського господарства. Результат наведений в дод. А.

Кожен кредит має специфічні умови. В досліджуваному банку основними є наявність від 400 га с/г землі та надання аграрної розписки на суму мінімум 150% від запланованого врожаю для кредиту «Миттєвий» чи наявність земельного банку від 2500 гектарів для кредиту «Simple Agro». В АТ «Райффайзен Банк» умовами є необхідність залишити в якості застави майно, придбане за рахунок кредитних коштів, депозитов для кредитної лінії та інвестиційного кредиту на купівлю сільськогосподарської техніки. У АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» умовами є спеціалізація клієнта в галузі сільського господарства зі строком роботи бізнесу не менше 24 місяців, види діяльності: вирощування зернових та олійних культур; виробництво молока; виробництво м'яса; вирощування інших с/г культур для кредитів на розвиток бізнесу та придбання агротехніки.

Як ми бачимо з дод. А, першим і важливим пунктом є відсутність Кредитної лінії чи овердрафту в досліджуваному банку, що є гарною послугою для аграріїв, яким необхідно в дуже короткий час поповнити гроші в обороті. Наступним, що вирізняє АТ «ОТП БАНК» від двох конкурентів є відсутність

спеціалізованого кредиту на купівлю СГ-обладнання. Його специфіка в тому, що він надається на більш високий термін ніж інші кредити під заставу цього обладнання. Що в перспективі є низькоризиковим та дохідним активом, адже в конкурентів ставки на даний кредит становлять 13,2-13,6% та 14% відповідно. Наступним і не менш важливим показником є максимальна вартість наданого кредиту, адже в головного конкурента - АТ «Райффайзен Банк» даний показник на 7 мільйонів більше ніж в АТ «ОТП БАНК». Останній, та найважливіший на нашу думку показник є мінімальна вимога до наявних СГ угідь. Як бачимо, АТ «ОТП БАНК» є єдиним, хто надає мінімальні умови за розміром сільськогосподарських угідь. І мінімальний показник становить 400 га. В той же час, згідно статистики «Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур» від Держстату - в Україні зареєстровано 121101 СГ-підприємств на вересень 2020 року [16]. Серед них 106542 (88%) підприємства мають менш ніж 500 га угідь. Таким чином, маємо, що АТ «ОТП БАНК» через мінімальні вимоги до угідь може обслуговувати лише 12% від потенційних клієнтів. І основною рекомендацією для банку є зменшення порогу входження за кількістю угідь для залучення нових клієнтів.

Наступним важливим показником для кредитування аграрних підприємців є наявність широкої мережі філій або зручного веб-застосунку для постійної консультації клієнтів. АТ «ОТП БАНК» в цілому не характеризується великою мережею філій, а його присутність в кожному регіоні знаходиться на рівні одного-трьох відділень у випадку якщо обласний центр не є містом з мільйоном населення. В додатку Б наведені кількість відділень досліджуваного та в цілому банків в кожному регіоні, сума, на яку регіон виробляє СГ-продукції, та скільки відділень приходить на виробничу потужність кожного регіону. Як ми бачимо з дод. Б, відсоток відділень АТ «ОТП БАНК» відносно інших банків є зовсім несуттєвим, тому банку є сенс більше розвивати напрямок віддаленого користування та консультування. Проте, якщо продовжувати нарощувати кількість відділень - нам необхідно визначити попит на них. Для цього ми розробили власний показник - кількість коштів на одне

відділення, який відображає суму коштів, які заробляють аграрні підприємці в регіоні поділену на кількість відділень всіх банків, присутніх у регіоні. Результат наведений в дод. Б та рис. 2.5.

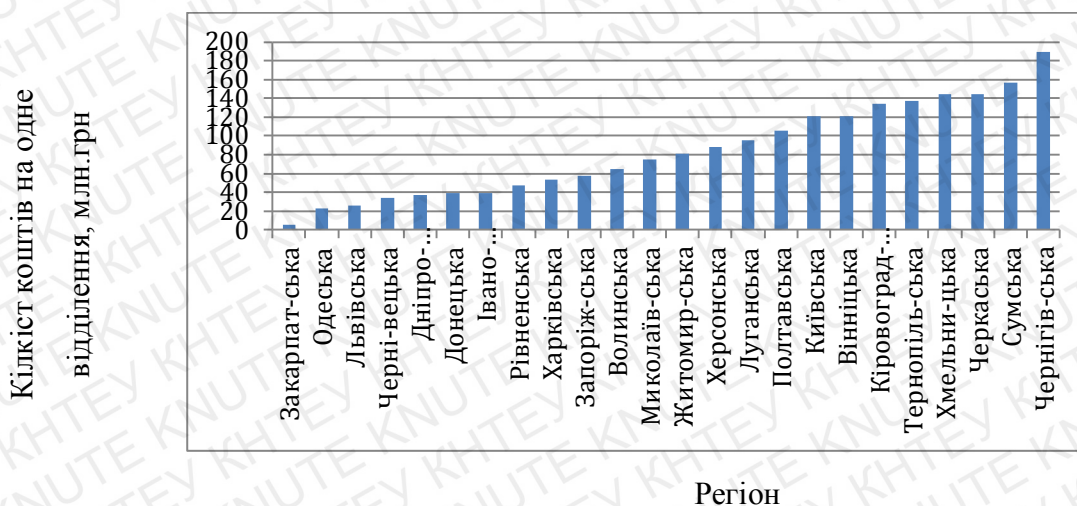

Рис. 2.5. Порівняння коштів агросектору кожного регіону з кількістю банківських філій даного регіону (станом на 01.07.2021)

*Побудовано автором на основі [11, 12].

Як ми бачимо з рис. 2.5., найменше відділень у порівнянні з аграрним виробництвом знаходиться у Чернігівській, Сумській, Черкаській та Хмельницькій областях, які є найперспективнішими з точки зору відкриття нових відділень для АТ «ОТП БАНК».

Підтримуючи статус сільського господарства як стратегічної галузі, АТ «ОТП Банк» продовжував активно співпрацювати з компаніями агробізнесу, залучаючи більшу кількість активних клієнтів, збільшуючи обсяги фінансування, пропонуючи участь у численних партнерських програмах. У минулому році компанії агробізнесу отримали доступ до фінансування у загальній сумі, що на 30% більше, ніж у 2019 році. При цьому, частка таких агро кредитів у працюючому корпоративному кредитному портфелі банку збільшилася до 44%.

Таким чином, досліджуваний банк зміг досягти наступних результатів:

- Кредитний конвеєр для агро-виробників з банком землі від 400 га, в рамках якого клієнти мають можливість отримати кредитні кошти в сумі до 15

млн грн під заставу фінансової аграрної розписки, у 2020 році додав 70 нових клієнтів та майже 800 млн гривень нових кредитних лімітів.

- ОТП банк є лідером серед усіх кредиторів, що працюють з фінансовими аграрними розписками. Загальний об'єм випущених на користь ОТП Банку аграрних розписок досяг 4.9 млрд грн, що становить 24% від усіх фінансових аграрних розписок, випущених в Україні.

Отже, основними конкурентами досліджуваного банку на ринку кредитування агросектору є АТ «Райффайзен Банк» та АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», з якими він має схожі продукти та схожі обсяги ресурсів і темпи росту. Для підтримки своєї конкурентоспроможності досліджуваному банку, на нашу думку, необхідно розширити перелік послуг з кредитування аграріям та розширитись на більш малі підприємства, а також розширювати філійну мережу банку в аграрних регіонах (переважно Півночі та Центрі України) з малою кількістю установ банків.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА МЕТОДІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНЦІЇ

3.1 Шляхи розвитку конкуренції банків України в умовах пандемії COVID-19

На розвиток банківської системи України останнього часу суттєвий вплив має пандемія з її обмеженнями та зміною підходів до ведення банківського бізнесу. Зовнішнє економічне середовище у 2020 році визначалось різким погіршення умов внаслідок стрімкого розповсюдження вірусу COVID-19. Вірус перейшов у стадію глобальної пандемії вже станом на кінець 1 кварталу 2020 року та продовжував розвиватися протягом року нерівномірно географічно та хвилеподібно на часовому горизонті.

Застосування жорстких форм локдауна на ранніх стадіях розповсюдження вірусу для уникнення перевантаження медичної системи країн світу призвело до фактичної короткотермінової зупинки функціонування ключових економічних зв'язків та падіння, подібного до того, що світова економіка фіксувала лише в періоди Великої депресії та світових воєн 20 століття. Для протидії негативним наслідкам заходів по боротьбі з пандемією уряди та центробанки країн світу застосували повний арсенал інструментів фіскальної та монетарної політики, які включали виплати фінансової компенсації суб'єктам економічних відносин, запровадження мораторію на обслуговування та виплату боргів, зниження облікових ставок центробанків та проведення відкритих операцій центробанків з придбання та рефінансування боргових зобов'язань (елементи кількісного пом'якшення).

Банківський сектор України підійшов до кризи пандемії достатньо підготовленим та капіталізованим, із переважно консервативними підходами до кредитування і зі значним запасом високоліквідних коштів. Індустріальна структура економіки України та, відповідно, кредитного портфелю корпоративних кредитів банків виявилася стійкою до негативних наслідків

пандемії. Із відновленням економічної діяльності та покращенням умов внутрішньої й зовнішньої торгівлі протягом другого півріччя 2020 року якість кредитних портфелів корпоративних кредитів банків України повернулася до докризових рівнів.

Щодо стану конкуренції в банківському секторі України у 2020-2021 роках - були проаналізовані основні показники концентрації ринку а також висунутий прогноз щодо стану на 31.12.2021. Для розрахунку стану показників на 31.12.2021 була використана формула лінійного прогнозу (3.1).

$$y = ax + b \quad (3.1)$$

Де y – прогнозоване значення показника,

a – точка перетину з віссю x графіка,

b – значення, на яке збільшується наступне значення часового ряду,

x – номер періоду.

Отримані дані наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Основні показники концентрації банківського сектору України
протягом 2018-2021 рр.***

Назва показника	Період				
	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.03.2021	31.12.2021 (прогноз)
CR3 активів,%	54,18	53,96	49,00	48,99	46,40
CR3 кредитів,%	32,33	31,93	28,30	29,34	27,33
CR5 активів,%	63,27	65,19	61,03	59,13	58,01
CR5 кредитів,%	47,96	47,42	44,30	44,75	42,92
CR3 капіталу, %	65,55	65,38	63,93	63,87	63,06
CR5 капіталу, %	78,28	79,78	79,43	79,35	79,93
CR3 зобов'язань,%	49,42	48,12	45,27	45,42	43,35
CR5 зобов'язань,%	61,22	62,83	59,71	59,01	58,26
ІХХ за активами%	12,19	12,68	10,95	10,74	10,12

Продовження табл. 3.1

ІХХ за кредитами%	6,21	6,37	6,01	6,08	5,98
Індекс ентропії за активами	2,69	2,70	2,82	2,84	2,91
Індекс ентропії за кредитами	3,12	3,12	3,14	3,14	3,15

* Складено автором на основі дослідження, проведеного додатку Г

З даних, відображених в табл. 3.1 ми дійшли висновку, що не дивлячись на пандемію COVID-19, банківський сектор України продовжує бути конкурентноздатним. Так, індекси CR3 та CR5 за загальним обсягом активів банків свідчать про середню концентрацію ринку. Індекси CR3 та CR5 за кредитами, наданими юридичним особам говорять про низьку концентрацію ринку та високу конкурентоспроможність окремих банків. Індекси CR3 та CR5 за капіталом свідчать про високу концентрацію ринку, що зумовлено зосередження коштів у банків з державною часткою. Щодо індексів CR3 та CR5 за зобов'язаннями, вони показують низьку концентрацію ринку. За індексом Херфіндаля-Хіршмана ми отримали середній рівень концентрації на ринку за сукупним обсягом активів та малу концентрацію за кредитами, наданими юридичним особам. Індекс ентропії на рівні більше двох свідчить про високу ступінь конкуренції в банківському секторі як за обсягом активів так і за наданими кредитами. Отже, не дивлячись на коронакризу, банківський сектор підійшов до неї добре підготовленим та зберіг прийнятний для ринкових відносин рівень концентрації.

Однак існують сегменти банківських послуг, де ситуація щодо наділення банків державного сектору виключними повноваженнями на їх обслуговування не змінювалася понад 20 років. Зокрема, це стосується ринку виплат пенсій військовослужбовцям. Протягом цих років фактично з боку держави не вживалися заходи з перегляду законодавства щодо повноважень, якими банки державного сектору наділені в окремих сегментах ринку банківських послуг. Тобто не була проведена робота з подолання адміністративних бар'єрів входу

на відповідні ринки банкам, у яких відсутня державна частка. При чому інколи з'являлись навіть нові бар'єри даного ринку. Так, наприклад АТ «Ощадбанк» був наділений виключними повноваженнями на виплати грошової компенсації внутрішньо переміщеним особам на купівлю житла чи виплати житлових субсидій на оплату ЖКГ. Банкам з державним капіталом надано виключні повноваження обслуговувати поточні рахунки для зарахування плати за скаргу через електронну систему закупівель та рахунки, відкриті для зарахування грошової компенсації вартості одноразової допомоги «пакунок малюка».

До позитивних змін, що стосувалися розширення переліку банків, які можуть надавати певні послуги, можна віднести те, що у результаті внесення змін до законодавства із серпня 2019 року внутрішньо переміщеним особам надано можливість отримувати готівкові кошти і проводити безготівкові операції на території України через мережу установ і пристроїв інших банків, а не лише АТ «Ощадбанк». Іншою позитивною зміною стало розширення кола банків, які мають право надавати виплати на житлові субсидії в готівковій формі.

Що стосується досвіду іноземних країн щодо оцінки та регулювання рівня конкуренції в банківській системі, наприклад у Грузії немає банків що обслуговують державний сектор на виключному праві. Регулятором банківської системи є Національний банк Грузії. У галузевих законах (наприклад, у Законі Грузії «Про комерційні банки» тощо) містяться положення про конкуренцію, які застосовуються регулятором. [47]

В Болгарії також відсутнє розмежування банків на державні та приватні, державні банки там відсутні. Виключно Болгарський банк розвитку може вважатися державним, проте він є винятком, оскільки був створений лише для підтримки малих та середніх підприємств.

В Угорщині Угорське конкурентне відомство зазначає, що підставою для надання державою виключних прав може бути принцип врахування інтересів суспільства. Тобто законодавство цієї країни допускає в окремих випадках нерівність конкурентних умов, але у виключних випадках.

Інтереси суспільства дуже відрізняються в різних державах, отже і державні банки в нашому розумінні можуть приймати різні форми. Що стосується досвіду США, то в деяких випадках державні органи федерального рівня мають змогу розміщувати кошти федерального бюджету на рахунках приватних фінансових установ, що виступають як депозитарії цих коштів. Ці процедури не передбачають регулювання з точки зору конкурентного законодавства та спрямовані на забезпечення безпечного та надійного зберігання коштів. Крім того, існують процедури Казначейства США щодо зберігання коштів Уряду США поза рахунками Казначейства, але виключно з метою їх збереження та без врахування законодавства про конкуренцію. Також, державні органи в Сполучених Штатах мають право розміщувати кошти на балансах приватних банків.

Повертаючись до конкурентної ситуації в Україні слід відмітити, що «Основними завданнями реформування банківської системи в Україні» визначено, що мета держави – зменшити частку ринку державних банків до 25% до 2025 року через продаж мажоритарних пакетів акцій іноземним та місцевим інвесторам, міжнародним фінансовим організаціям, а також за допомогою здійснення первинного розміщення акцій.

Держава вже досягла певного прогресу у сприянні успішного продажу державної частки за кількома напрямками [47]:

- ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК». Схвалення позики від Світового банку, яка буде конвертована в додатковий капітал банку;
- АТ «Ощадбанк». Створюються всі необхідні передумови для забезпечення вступу міжнародних фінансових організацій до капіталу банку. Очікується, що участь міжнародних фінансових організацій у капіталі АТ «Ощадбанк» призведе до мажоритарної або повної приватизації банку до кінця 2025 року;
- АТ КБ «ПриватБанк». Держава декларує за мету вийти з капіталу банку;
- АТ «Укресімбанк». Держава прагне знайти міноритарного інвестора на 5-річному проміжку з потенційною приватизацією в довгостроковій перспективі;

- Для всіх банків з державним капіталом держава забезпечить наявність достатнього рівня капіталу.

Про свою готовність до надання доступу приватним та іноземним банкам до здійснення державних послуг з метою збільшення рівня конкуренції в банківській системі у разі стабілізації банківського сектору готове і Міністерство фінансів України.

Отже, для підвищення рівня конкуренції в банківській системі України та недопущення олігопольного стану ринку, постають наступні завдання:

- формування передумов розвитку конкуренції в банківському секторі України шляхом визначення конкурентних процесів відбору банків, у тому числі банків з приватним чи іноземним капіталом;

- розширення переліку банків для надання тих банківських послуг, які наразі надаються виключно банками з державним капіталом.

Виконання зазначених завдань можливе лише після оцінки сегментів банківського сектору, де банкам з державним капіталом належать виключні повноваження; встановлення передумов, які сприяли прийняттю рішень про необхідність встановлення таких виключних повноважень; визначення економічної доцільності зміни встановлених умов функціонування окремих сегментів ринку банківських послуг.

Враховуючи викладене, з метою збереження прийнятного рівня конкуренції в банківській сфері України у зв'язку з наданням банкам з державним капіталом виключних повноважень на надання банківських послуг в окремих сегментах ринку банківських послуг, пропонується Кабінету Міністрів України надати доручення центральним органам виконавчої влади зменшити та усунути бар'єри для розвитку конкуренції в окремих сегментах ринку банківських послуг шляхом вжиття таких заходів:

- формування вичерпного переліку законодавчих актів, якими банки з державним капіталом наділяються виключними повноваженнями на надання банківських послуг у сферах здійснення державної політики;

- проведення перевірки наявності доцільності та інших підстав збереження за банками з державним капіталом виключних прав на надання банківських послуг в певних сегментах;
- скасування виключних прав банків з державним капіталом на надання банківських послуг у тих сегментах банківського сектору, де відсутні істотні ризики настання негативних наслідків від розширення списку банків, що мають право надавати відповідну послугу;
- запровадження конкурентних процедур отримання банками прав на надання послуг у сегментах ринку, для яких виявлено істотні ризики настання негативних наслідків від розширення списку банків, що мають право надавати відповідну послугу.

У процесі розробки заходів щодо підвищення рівня конкуренції є важливим також використання правильних показників оцінки конкуренції, що дозволить оцінити ефективність даних заходів. На нашу думку, оптимальним індикатором є Індекс Херфіндаля-Хіршмана, адже він комплексно оцінює концентрацію по всій банківській системі. Основним завданням для регулятора є визначення оптимальних меж даного показника щодо високої, помірної та низької конкуренції. Решта індексів мають бути додатковими. Індекси на кшталт концентрації CR чи ентропії має сенс застосовувати в процесі більш глибокого аналізу факторів, що впливають на рівень конкуренції, таких як нерівномірне зростання певної групи банків, зняження кількості банків на ринку чи динаміка певної обраної групи банків.

Регулятору необхідно здійснювати постійний моніторинг індексів концентрації, адже рівень конкуренції впливає на жорсткість превентивних антимонопольних заходів. Моніторинг динаміки показників необхідний для розуміння тенденцій розвитку банківської системи та порівняння її з банківськими системами ЄС та США, щоб розуміти, наскільки поточний рівень є стандартним чи екстремальним враховуючи ретроспективні дані. Дану систему моніторингу є сенс концентрувати на ринку роздрібних банківських продуктів, особливо в сегменті банківських платежів, де найбільше зацікавлене

населення, отже його монополізація може призводити до його невдоволення. Важливим є концентрація моніторингу на системно важливих банках, задля превентивного зупинення їх монополізації в разі таких умов. При цьому, заходи антимонопольного регулятора мають мати різний за жорсткістю характер для банків різних розмірів залежно від ринкової частки. Так, є сенс в максимальній лібералізації в угодах та злиттях між малими банками та жорсткому обмеженні в злиттях та угодах між великими та системно важливими.

Не менш важливим є врахування фактору власників та кінцевих бенефіціарів банків, адже таким чином регулятор може врахувати ймовірність змови між банками з де-юре різними власниками. Таким чином, важливим є кластерний аналіз банків залежно від власності.

3.2 Удосконалення методики оцінки рівня конкуренції в банківській системі

Серед показників оцінки рівня конкуренції в банківській системі України спостерігається ряд недоліків, а саме те, що за індексом концентрації ми не бачимо розподіл частки банків в межах k-вибірки та розподіл частки банків за межами вибірки, за Індексом Херфіндаля-Хіршмана ми не можемо врахувати абсолютні значення діяльності банку на ринку, індекс Джині має обмежені можливості щодо розрахунку, адже він не чутливий до кількості одиниць у сукупності, індекс Лінда враховує лише найбільші банки. Отже, постає задача застосування більш складного та комплексного підходу оцінки рівня конкуренції.

Однією з найбільш поширених моделей для оцінки рівня конкуренції в банківській системі є модель Барроса-Модесто, яка була вперше використана для оцінки банківського сектору Португалії протягом 1990-1995 рр. Увесь банківський сектор був розділений на кредитний та депозитний сегменти. Основна задача моделі полягала в пошуку ключових факторів, які впливали на виділені ринки, зокрема на кредитні та депозитні відсоткові ставки. На основі

отриманих факторів можна було впливати на процеси, які відбуваються на даних ринках.

Модель Барроса-Модесто належить до так званих неструктурних моделей, які на відмінну від структурних дозволяють враховувати поведінку окремих банків на ринку та виокремлювати вплив кожного з них на загальний рівень конкуренції. До основних переваг даної моделі належить те, що вона:

- дозволяє розмежувати банківський ринок на окремі його сегменти – кредитний та депозитний ринки;
- дозволяє отримати кількісне вираження конкуренції;
- через використання відкритої статистичної інформації дозволяє проводити універсальний аналіз та порівняння рівня конкуренції в різних країнах;
- враховує як цінові, так і нецінові показники банківської діяльності.

Формалізований запис даної моделі має наступний вигляд:

$$U(x) = \sum_{i=1}^n a_i c_i - \frac{1}{2} (\delta \sum_{i=1}^n c_i^2 + 2\omega \sum_{j=1}^n c_i c_j) + \sum_{i=1}^n u_i d_i - \frac{1}{2} (\beta \sum_{i=1}^n d_i^2 + 2\gamma \sum_{j=1}^n d_i d_j), \quad (3.2)$$

Де, $U(x)$ – корисність банківських послуг,

$a, \delta, \omega, u, \beta, \gamma$ – параметри моделі,

$c_i c_j, d_i d_j$ – обсяг наданих кредитів та залучених депозитів,

i, j – функціонуючий банк, де $i=1, \dots, n; j=1, \dots, n$ (n – загальна кількість банків)

Кількість ресурсів, які споживачі витрачають на придбання товарів та послуг, не пов'язаних безпосередньо з кредитними та депозитними визначається за формулою:

$$m = y + \sum_{i=1}^n r_i^d d_i + \sum_{i=1}^n r_i^c c_i, \quad (3.3)$$

Де, y – доходи споживачів,

r_i^d, r_i^c - відсоткові ставки за кредитами та депозитами відповідно.

Зрештою, рівняння конкуренції за моделлю Барроса-Модесто матиме вигляд:

$$CL = U(x) + m, \quad (3.4)$$

Модель Барроса-Модесто також має свої недоліки, наприклад недосконала чіткість отриманих результатів, оскільки дана модель дозволяє визначити лише крайні точки структури банківського ринку – абсолютну монополію чи досконалу конкуренцію. Іншим недоліком є те, що модель не враховує можливість внутрішньої змови між банками. Дані недоліки нівелюються в іншій моделі – Бреснахана.

В рамках моделі Бреснахана для цінової олігополії припускається, що банки виробляють диферинційований продукт. Тому існують різні функції попиту на продукцію окремих банків. При цьому послуги різних банків взаємозамінні для клієнтів.

Попит на послуги конкретного банку залежить від встановленої ним ціни на надані послуги, цін конкурентів та ряду екзогенних факторів. Припускається, що попит на послуги банку і виглядає наступним чином:

$$q_i = q_i(p_i, p_j, z_i), i = 1 \dots N, \quad (3.5)$$

Де, q_i - обсяг попиту,

p_i – ціна, встановлена банком і,

p_j – індекс цін конкурентів,

z_i – екзогенні фактори

Задача максимізації прибутку для банку і виглядає наступним чином:

$$\pi = q_i(*)p_i - C_i(q_i, w_i) \rightarrow \max_{p_i} \quad (3.6)$$

Умови першого порядку мають виглядати наступним чином:

$$\frac{\partial \pi}{\partial p_i} = q_i + (p_i - MC_i) \left(\frac{\partial q_i}{\partial p_i} + \frac{\partial q_i}{\partial p_j} * \frac{\partial p_j}{\partial p_i} \right) = 0, \quad (3.7)$$

Після скорочення даний вираз має вигляд:

$$\frac{p_i - MC_i}{p_i} = - \frac{1}{\varepsilon_{ii} + \gamma_i \varepsilon_{ij} \frac{p_i}{p_j}}, \quad (3.8)$$

Роль індексу конкуренції в даному випадку виконує γ_i . Даний показник відображає взаємозалежність банків на ринку. Його значення більше нуля можна інтерпретувати наступним чином: при збільшенні ціни на свій продукт, банк i очікує що конкуренти підвищать ціни слідом за ним. При значенні показника на рівні 0 – банк, встановлюючи ціни на свої послуги, не враховує можливу реакцію конкурентів. При значенні показника на рівні 1 – на ринку існує абсолютний зговір. При значенні показника менше нуля поведінка банків на ринку обернена до олігопольної, адже при підвищенні ціни на продукти одним банком – інші конкуренти понижують ціни.

Зрештою, для оцінки рівня конкуренції в банківській системі ми вважаємо за необхідне провести дослідження темпу росту ринку та інтенсивності конкуренції. Як вже було зазначено, пріоритетним ринком для АТ «ОТП БАНК» є кредитування сільськогосподарського виробництва. Тож, перш за все нам необхідно розрахувати темп росту ринку кредитування агросектору.

$$U_{\text{тр}} = \frac{170 - T_p}{70} = \frac{(170 - 101,2)}{70} = 98\%, \quad (3.9),$$

де, T_p – річний темп приросту обсягу кредитування агросектору, що відповідно до обсягу кредитів, наданих банками суб'єктам господарювання становив 101,2% [11]

Чим вищий темп росту ринку, тим більший попит на банківські продукти, тим менший тиск конкурентного середовища, а значить низька інтенсивність конкуренції. В разі якщо показник більший за 140%, то ринок знаходиться в стані прискореного росту. Якщо він становить від 70% до 140% - ринок проходить стадію позиційного росту або стагнації. Якщо показник менший за 70% то варто очікувати кризи в сегменті.

Ринок кредитування агросектору на даному етапі проходить стадію позиційного росту ($Tr = 101,2\%$, $Utr = 98\%$). Тому можна зробити висновок, що галузь характерна високим тиском конкурентного середовища та високим рівнем інтенсивності конкуренції.

Щоб оцінити конкурентну позицію основних гравців ринку, проведемо факторний аналіз динаміки їх ринкових часток.

1. Зміна ринкової частки банку за рахунок зміни власного кредитування агросектору:

$$\Delta S_b = 0,5 * (\Delta S + \frac{V_b^i}{V_b^i + V_c} - \frac{V_b}{V_b + V_c^i}) \quad (3.10),$$

де ΔS_b – абсолютний приріст частки ринку;

V_b, V_b^i – обсяг кредитування банку на початок та кінець періоду;

V_c, V_c^i – сукупний обсяг кредитування всіх банків на ринку.

2. Зміна ринкової частки банку за рахунок зміни сукупного обсягу кредитування сільського господарства всіма конкурентами:

$$\Delta S_c = 0,5 * (\Delta S + \frac{V_b}{V_b + V_c^i} - \frac{V_b^i}{V_b^i + V_c}) \quad (3.11)$$

Факторний аналіз ринку кредитування сільського господарства у 2019-2020 роках наведено в дод. В. Як ми можемо бачити з дод. В, п'ятьма найбільшими банками за обсягами кредитування сільського господарства в Україні є АТ «КредіАгріколь Банк», АТ «Прокредитбанк», АТ «ОТП БАНК», АТ КБ «Приватбанк» та АТ «РайффайзенБанк», сумарна частка яких на ринку становить близько 57%.

Щодо показника абсолютного приросту частки ринку ΔS_b , найбільше зростання протягом аналізованого періоду мали АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «ПУМБ» та АБ «Південний», де значення отриманого показника становило більше за 0.5 Найбільшого падіння ринкової частки зазнали АТ «Укресімбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ КБ «Приватбанк» та АТ «СІТІБАНК».

Проведемо розрахунок основних показників, необхідних для оцінки конкурентного середовища для побудови конкурентної карти ринку кредитування сільського господарства в Україні (табл. 3.2). При цьому дані візьмемо станом на 31.12.2020 р., тобто річні значення, оскільки вважаємо не доцільним проводити розрахунок на дату в середині року, оскільки для аграрного чектору суттєве значення має сезонність.

Таблиця 3.2

Показники оцінки конкурентного середовища на ринку кредитування сільського господарства для побудови конкурентної карти ринку

Показник	Формула	Значення (%) станом на 31.12.2020
Середньоринкова частка банку	$S_m = 1/N$, де N – кількість банків на аналізованому ринку	1,89
Середньоринкова частка банку з сильною ринковою позицією	$S_{m1} = 1/N1 * \sum Si$, де Si – частка банку більша за середнє по ринку	6,41
Середньоринкова частка банку зі слабкою ринковою позицією	$S_{m2} = 1/N2 * \sum Si$, де Si – частка банку менша за середнє по ринку	0,26
Дисперсія ринкових часток банків з сильною конкурентною позицією	$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_1^p (Si - S_{m1})^2}{N1}}$	4,9
Дисперсія ринкових часток банків зі слабкою конкурентною позицією	$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_1^p (Si - S_{m2})^2}{N2}}$	0,45
Темп приросту кредитування	$T_t = \frac{V_m^t}{V_m} - 1$	1,1
Дисперсія темпів приросту ринкових часток банків	$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_1^p (Ts - Tt)^2}{N}}$	0,9
Максимальна частка на ринку	S_{max}	20,23
Мінімальна частка на ринку	S_{min}	0

* Складено автором на основі [9]

З табл. 3.2 ми бачимо, що середня частка банків з сильною ринковою позицією складає 6,41%, що в 3 рази більше за середню частку банків на даному ринку. В той же час, середня частка банків зі слабкою позицією складає 0,26%.

Частка найбільшого банку на ринку кредитування сільського господарства АТ «Райффайзен Банк» складає 20,23%, що є фактором впливу на високий показник дисперсії ринкових часток банків.

Використовуючи розраховані дані ми маємо можливість заповнити конкурентну карту ринку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Конкурентна матриця ринку кредитування банками аграрного сектора в Україні станом на 31.12.2020 р.

		Розмір ринкової частки	
		Сильна позиція	Слабка позиція
Темп росту ринкової частки	Збільшення	АТ "ТАСКОМБАНК", АТ "КРЕДОБАНК", Акціонерний банк "Південний", АТ "ПУМБ", АТ "МЕГАБАНК", АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК", АТ "ОТП БАНК", АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	ПАТ "Промінвестбанк", АТ "БАНК АЛЬЯНС", АТ АКБ "Львів", АТ "А - БАНК", АТ "Полтава- банк", АТ "РВС БАНК", АТ "КРИСТАЛБАНК", АТ "АКБ "КОНКОРД", АТ "АБ "РАДАБАНК", АТ "АЛЬФА-БАНК", АТ "КІБ", АТ "КБ "ГЛОБУС", АТ "ПРЕУС БАНК МКБ", АБ "КЛРИНГОВИЙ ДІМ", АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК", АТ "Місто Банк", АТ "ПРАВЕКС БАНК", АТ "АП БАНК", АТ "БАНК КРЕДИТ ДНПРО"
	Зменшення	АТ "Укрексімбанк", АТ "Ощадбанк", АТ "Райффайзен Банк", АТ КБ "ПриватБанк", АБ "УКРГАЗБАНК"	Полікомбанк, АТ "ОКСІ БАНК", АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК", ПАТ "МТБ БАНК", АТ "БАНК "ГРАНТ", АТ "СКАЙ БАНК", АТ "СІТІБАНК", АТ "АСВІО БАНК", ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК", АТ "Ідея Банк", АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК", АТ "МОТОР-БАНК", Т "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ", АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ", АТ "МІБ", ПАТ "БАНК ВОСТОК", АТ "БАНК СІЧ", АТ "МетаБанк", АБ "УКРГАЗБАНК", АТ "СБЕРБАНК", АТ "УКРСИББАНК", АТ "КОМІНВЕСТБАНК"

* Складено автором на основі дослідження

Таким чином, у 2020 році на ринку кредитування виробників сільського господарства абсолютними лідерами були АТ "ТАСКОМБАНК", АТ "КРЕДОБАНК", Акціонерний банк "Південний", АТ "ПУМБ", АТ "МЕГАБАНК", АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК", АТ "ОТП БАНК", АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК".

Кожен банк для оцінки свого місця в конкурентному середовищі має оцінювати свою конкурентоспроможність. Аналіз існуючих методик (аналітичних показників, матричних та графічних представлень, аналізу показників динаміки та росту ринків, рангових оцінок) оцінки конкурентоспроможності банків дозволяє зробити такі висновки:

- більшість методик зводиться до оцінки лише кількісної сторони внутрішньобанківської роботи, без урахування якісних показників, що значно знижує інформативність результатів аналізу діяльності банку;
- оцінка конкурентоспроможності кредитної організації, як правило, не включає аналіз ефективності її роботи, її тарифної політики, що є серйозним недоліком, особливо при порівнянні з позиціями банків-конкурентів;
- оцінка якісних показників зводиться, в основному, до підсумовування творів результатів їх бальної оцінки та коефіцієнта значущості, що свідчить про недостатнє використання інших методів;
- результати методик, використовують дані за період, висвітлюють поточний стан банку і дозволяють судити про ефективність своєї діяльності у поступовій динаміці;
- конфіденційність даних за окремими показниками не дозволяє їх повністю реалізувати при оцінці аналізованого банку;
- ряд показників визначають лише рівень концентрації банківського бізнесу і показують конкретних «монополістів»;
- якщо використовувати одночасно всі показники для ухвалення управлінських рішень (наприклад, для вибору того чи іншого регіону як стратегічного), можна зіткнутися з проблемою: показники в сукупності не дають об'єктивної оцінки рівня банківської конкуренції у конкретному регіоні, оскільки є різноваговими.

На сьогодні ми не маємо єдиного рішення щодо використання показників оцінки конкурентоспроможності. Впровадження єдиного показника обумовлене рядом викликів, що пов'язані з обмеженою кількістю параметрів кількісної оцінки та неможливістю об'єктивного приведення якісних показників у

кількісний вимір. Також, майже неможливо кількісно визначити параметри соціально-політичного становища в країні, яке дуже впливає на стан конкурентоспроможності банку. Для вирішення проблеми визначення конкурентоспроможності застосовують різні підходи: індикативний, метод аналізу ієрархій, конкурентних переваг, експертних оцінок, таксономії, інтегральних оцінок, матричні методи тощо.

Одним з найпопулярніших методів визначення конкурентоспроможності та конкурентної позиції банку є метод аналізу ієрархій (МАІ), який означає систематизовану процедуру аналізу елементів, що визначають сутність проблеми. Він полягає в поділі оцінки на складові частини та подальшій обробці шляхом їх порівняння. Основні етапи МАІ: визначення переліку критеріїв оцінки, визначення основних банків-конкурентів та встановлення за ними обраних значень, порівняльна оцінка важливості показників, порівняльна оцінка банків за кожним з критеріїв, впровадження стратегічних та тактичних рішень на основі порівняння. Двома основними умовами відбору показників рейтингової оцінки є відображення фінансової та бізнес діяльності та можливість розрахунку на основі реальної інформації. Істотним фактором при складанні рейтингової оцінки є динаміка окремих показників ефективності діяльності і фінансової стабільності. Рейтинг банку визначається на основі розрахунку його підсумкового бала в результаті оцінки.

Оцінка конкурентоспроможності на основі обсягу наданих кредитів чи залучених депозитів ґрунтується на тому, що рівень конкурентоспроможності – це характеристика банківського продукту, яка відображує ступінь його переваги на цьому ринку в порівнянні з продуктом-аналогом. У такому випадку критерієм конкуренції виступає частка продажу B_{oi} оцінюваного банківського продукту в порівнянні з банком-конкурентом. Загальний рівень частки наданих послуг розраховується в такому випадку наступним чином:

$$B_{oi} = \frac{M_0}{M_0 + M_1}, \quad (3.12)$$

де M_0 - обсяг наданих кредитів за період,

M_1 - обсяг наданих кредитів основним банком-конкурентом за той же період

Конкурентоспроможність можна оцінити як ймовірність B_{0i} того, що на даному ринку потенційний клієнт, обираючи банківську послугу надасть переваги продукту вказаному i -му його конкуренту-аналогу. Ймовірність B_{0i} – це перевага одного банківського продукту над іншим. Таку оцінку можна отримати за допомогою експертних оцінок. Отримані значення B_{0i} дозволяють визначити оцінки очікуваної частки продаж на ринку товарів (B_0) та аналогів (B_j). Обчислення даного метода наведено в формулі 3.13:

$$B_0 = 1 / \{1 + \sum_{i=1}^N (1 - B_{0i}) / B_{0i}\}; B_j = 1 / \{1 + \sum_{i=1}^N (1 - B_{ij}) / B_{ij}\} \quad (3.13),$$

де B_0 - ймовірність вибору клієнтом послуги 0-банку,

B_j - ймовірність вибору клієнтом послуги j -того банку

Наведені формули дозволяють визначити позицію, яку займають послуги різних банків на ринку, що в результаті й визначає рівень конкурентоспроможності банку. До переваг даного методу належать врахування всіх внутрішніх та зовнішніх чинників, адже ми порівнюємо саме кінцевий результат. Серед недоліків можна назвати важливість експертних оцінок та відсутність розуміння причини того чи іншого явища.

Один з інтегральних методів аналізу конкурентоспроможності включає показники ефективності та рентабельності активів, фінансового стану, ефективності залучення клієнтів до банківських продуктів, конкурентоспроможності послуги та ефективності впровадження digital-технологій. Загальний показник конкурентоспроможності розраховується у вигляді середньої геометричної зваженої, наведеної в формулі 3.14:

$$K = \sqrt{(a_1+a_2+a_3+a_4+a_5)} e_1^{a_1} * e_2^{a_2} * e_3^{a_3} * e_4^{a_4} * e_5^{a_5} \quad (3.14)$$

де, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5 - коефіцієнти вагомості показників ефективності,

e_1, e_2, e_3, e_4, e_5 - показники ефективності діяльності банку

Оцінка конкурентоспроможності, згідно з цією методикою, залежить від кваліфікації експерта та є досить суб'єктивним процесом, оскільки інтегральний показник розраховується з використанням вагомості, яка визначається експертом.

Інший метод визначає три групи показників для аналізу конкурентоспроможності банку: конкурентоспроможність банківської послуги (ступінь її потреби конкретним клієнтам), ринкову активність банку та наявність ресурсів в банку для збільшення обсягів своєї діяльності. Та пропонується для визначення конкурентоспроможності використовувати формулу:

$$K_i = K_{\text{прі}} * a + P_{AKi} * b + C_b * c \quad (3.15)$$

де $K_{\text{прі}}$ - конкурентоспроможність продуктів банку

P_{AKi} - ринкова активність банку

C_b - власні можливості та ресурсна база банку

a, b, c - відповідні значення показника конкурентоспроможності продуктів, ринкової активності та власних можливостей банку

Але слід зазначити, що запропоновані групи показників дещо дублюються, насамперед: при оцінці ринкової активності використовуються показники, такі як обсяг активів, капіталу чи структуру наданих кредитів. У той же час для оцінювання власних можливостей використовується показник залежності від зовнішніх джерел фінансування. Отже, в обох випадках оцінюється фактично фінансовий стан банку.

Переосмислюючи підхід Р.А. Фатхутдінова на банківський ринок, конкурентоспроможність оцінюється за чотирма основними групами показників: переваги в зовнішньому середовищі; переваги у внутрішньому середовищі; переваги в якості та ресурсозбереженні товарів; переваги на ринку.

Для інтегральної оцінки рівня конкуренції він пропонує формулу, яка враховує вагомість продуктів та ринків, на яких вони реалізуються:

$$K_{opz} = \sum a_i * b_j * K_{ij} \quad (3.16)$$

де a_i - питома вага банківського продукту в загальному обсязі продуктів;

b_j - показник значимості ринку, на якому представлений продукт;

K_{ij} - конкурентоспроможність і-того продукту на j-тому ринку.

Недоліком цієї методики є те, що рівень конкурентоспроможності банку ототожнюється з рівнем конкурентоспроможності банківського продукту чи послуги. Крім того, в методиці значимість ринку визначається суб'єктивно, що знижує достовірність оцінки [18].

Останнім методом для оцінки рівня конкуренції банку є номенклатура показників, які згруповані в такі групи: показники ліквідності та платоспроможності; показники ринкової стійкості; показники рентабельності активів та капіталу; використання організаційно-управлінського потенціалу; показники оцінки конкурентоспроможності банківського продукту; показники оцінки якості обслуговування клієнтів; імідж банку. Інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності визначається за формулою:

$$R_{ij} = \sqrt{A_1^2 + A_2^2 + A_3^2 + \dots + A_{ij}^2} \quad (3.17)$$

де R_{ij} -рівень конкурентоспроможності продукту досліджуваного банку та конкурентів;

A_1^2, A_2^2, A_{ij}^2 - одиничні показники оцінки конкурентоспроможності продуктів.

З формули витікає, що найвищу конкурентоспроможність має той банк, у якого сумарний результат всіх показників вище, ніж у конкурентів. Одержаний результат співвідноситься з еталонним значенням або результатом конкурента. Отримане співвідношення повинно знаходитися в інтервалі від 0 до 1.

Аналіз методів оцінки рівня конкурентоспроможності в банківській системі дозволив зробити висновок про необхідність їх одночасного та послідовного використання, тому що більшість з них характеризують лише окремі сторони діяльності банків. Кожна з груп характеристик включає ряд показників, що описують фактори, як рушійні сили процесу забезпечення високого рівня конкурентоспроможності. Показники характеризують ту чи іншу сторону діяльності банку, тому виникає необхідність їх комплексної оцінки. Комплексний підхід до вивчення методів оцінки рівня конкуренції в банківській системі, теоретичних аспектів їх побудови повинен дозволити банку раціонально формувати стратегію свого розвитку і поведінки на ринку, управляти асортиментною і збутовою політикою, а також оцінювати внутрішній і зовнішній потенціал складових конкуренції, вчасно адаптуватися до зовнішнього середовища, що змінюється. Порівнювальна оцінка конкурентів банку потребує великого обсягу інформації, частина якої здебільшого є конфіденційною. Показники конкуренції визначаються кількісно за обліково-звітною документацією банку. Точність оцінки в першу чергу залежить від достовірності прийнятих в розрахунок показників.

Розрахунок будь-яких інтегральних показників складається з трьох етапів:

- вибору окремих індикаторів, з яких будуватиметься інтегральний показник;
- трансформації окремих індикаторів для їхньої порівнянності один з одним; цей етап необхідний тому, що з розрахунку інтегральних індикаторів підсумовуються зовсім різні окремі індикатори, у тому числі вимірювані у різних одиницях (гривнях на душу населення, відсотках тощо);
- вибір способу агрегування трансформованих окремих індикаторів. При цьому під індикатором розуміємо комплексний показник, що характеризує стан певного процесу та вибору стратегії та оцінки результатів її практичної реалізації. Умовно покрокові елементи запропонованої методики оцінки конкурентоспроможності банку представлені на рис. 3.1.

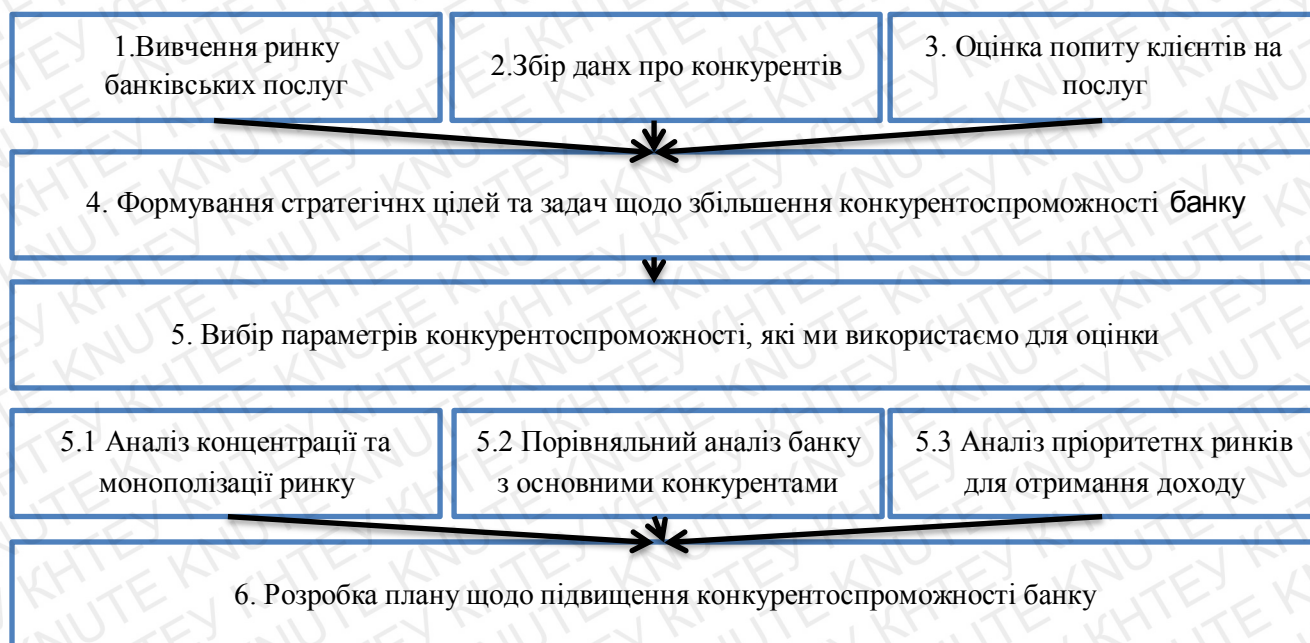

Рис. 3.1. Послідовність оцінки конкурентоспроможності банку

*Створено автором на основі дослідження, проведеного в розділі 3.2

Таким чином, порівняльний аналіз методик оцінки рівня конкуренції в банківській системі дозволив нам виділити основні групи показників, що характеризують ефективність та конкурентоспроможність діяльності банку. Їх можна згрупувати у такі блоки:

1. Показники концентрації та монополізації ринку. До них відноситься розрахунок показників CR_k , HHI , HT , індексу ентропії, кривої Лоренца. Дана група дозволяє нам оцінити ринкове середовище, на якому працює та заробляє кошти наш банк та його основні тенденції. Основним джерелом інформації є фінансова звітність банків конкурентів, наглядова статистика НБУ та звіти НБУ про макроекономічне середовище. Даний аналіз та прийняття, на його основі, стратегічних рішень має проводитись з періодичністю один раз на рік.

2. Наступною групою показників є показники діяльності банків конкурентів, а саме ресурсна база, основні джерела залучення та вкладання коштів. На даному етапі ми визначаємо основних конкурентів нашого банку, порівнюємо послуги та темпи зростання, що дозволяє нам знаходити конкурентні переваги та точки росту в порівнянні з конкурентами. Даний аналіз

та прийняття на його основі рішень може проводитись на основі як річних, так і кварталних чи щомісячних звітів та наглядової статистики

3. Аналіз пріоритетних ринків включає в себе дослідження основних галузей економіки та регіонів України, де найменше сконцентрований банківський капітал, отже є можливості для нашого зростання через пошук вузьких місць. Даний аналіз є безперервним, адже взаємності від сезонності певної індустрії чи специфіки певного регіону - зміни можуть відбуватись у будь-який час протягом звітного періоду. Тому, для аналізу банк має безперервно вести статистику та слідкувати за індикаторами ринків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі було розглянуто конкуренцію в банківському секторі України, методи її вимірювання, аналіз поточного стану конкуренції в розрізі банків з іноземним капіталом та в напрямі кредитування сільського господарства, проаналізований вплив COVID-19 на банківську систему України та розроблений алгоритм оцінки рівня конкуренції банківської системи

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

1. В дослідженні з'ясовано, що конкуренція полягає у суперництві між банками за отримання більшої кількості клієнтів, максимізації прибутку та впровадження нових послуг і технологій.

2. В наведеній роботі ми розділяємо оцінку банківського ринку, його концентрації та конкурентоспроможності з оцінкою конкурентоспроможності конкретного банку, яка включає в себе порівняння з конкурентами за основними фінансовими показниками, темпами росту, портфелю послуг, якими банки конкурують за клієнтів та регіональною структурою банку.

3. В процесі роботи з'ясовано, що для дослідження рівня конкуренції банківської системи, найбільш оптимальними методами є матричні, графічні, аналітичні через їх зрозумілий порядок збору та обробки даних, алгоритм розрахунку та інтерпретацію результатів і формування висновків. Основними параметрами для аналізу виступають дані про активи та зобов'язання банків, їх доходи та витрати, доступ до капіталів, кількість поточних та нових клієнтів, співвідношення між банками на ринку та умови ринку, в яких банки працюють та конкурують між собою.

4. Досліджено, що в більшості випадків, основними джерелами даних виступають фінансові звітності банків, звіти незалежних аудиторів, наглядова статистика НБУ, дані рейтингових агентств, дані Державної служби статистики.

5. З даних щодо концентрації та рівня конкуренції банківської системи досліджено, що не дивлячись на пандемію COVID-19, банківський сектор України продовжує бути конкурентноздатним. Так, індекси CR3 та CR5 за загальним обсягом активів банків свідчать про середню концентрацію ринку. Індекси CR3 та CR5 за кредитами, наданими юридичним особам говорять про низьку концентрацію ринку та високу конкурентоспроможність окремих банків. За індексом Херфіндаля-Хіршмана ми отримали середній рівень концентрації на ринку за сукупним обсягом активів та малу концентрацію за кредитами, наданими юридичним особам. Отже, не дивлячись на коронакризу, банківський сектор підійшов до неї добре підготовленим та зберіг прийнятний для ринкових відносин рівень концентрації.

6. Дослідження ринку було проведено на прикладі АТ «ОТП БАНК», який є банком з іноземним капіталом та спеціалізується на наданні кредитів аграрному сектору. Було проаналізовано та порівняно його з основними конкурентами в цій галузі. Найбільші банки з іноземним капіталом (в т.ч. АТ «ОТП Банк») мають не суттєво відмінні ресурсні бази, темпи росту та пріоритетні напрямки діяльності. Перш за все, для кожного з банків, аграрний сектор та його кредитування є пріоритетом, адже галузь показує високі темпи приросту та частку в ВВП України.

7. З дослідження банківських продуктів було запропоновано банку розглянути як точку зросту кредитування та обслуговування невеликих фермерських господарств, які мають площу обробку до 300 га.

8. Щодо точок зросту філійної мережі - основними місцями ми пропонуємо аграрні регіони Північної та Центральної України, де, незважаючи на невелику кількість населення, сконцентровані великі кошти та обсяги виробництва сільського господарства.

9. Досліджено, що не дивлячись на вплив COVID-19, у 2020 році активи АТ «ОТП БАНК» продовжили суттєво рости і досягли рівня 58,9 млрд грн, що на 31,6% більше, ніж на початку року. Рентабельність активів зменшилась до рівня 3,34% у річному виразі. Суттєво на зниження рівня прибутковості

вплинули витрати на формування резервів (на 847 млн грн більше, ніж у 2019 році) в результаті погіршення макроекономічного середовища, спричиненого пандемією. При цьому банк продовжив покращувати якість кредитного портфелю та продовжив виважену політику управління кредитними ризиками.

10. Аналіз методів оцінки конкуренції в банківській системі показав, що більшість методів враховує лише кількісні показники діяльності, не беручи в увагу якість та різноманітність надаваних послуг банком. А якщо такі показники і враховуються - в більшості випадків надається суб'єктивна їх оцінка. Отож, в роботі був розроблений алгоритм для банку, який використовується для аналізу поточного стану на ринку, порівняння з конкурентами та прийняття управлінських і стратегічних рішень на його основі.

11. Були розглянуті теоретичні засади моделі Барроса-Модесто для оцінки рівня конкуренції, що дозволяє розділити банківський сектор при аналізі на кредитний та депозитний ринки, враховує не лише цінові фактори оцінки конкуренції та зрештою дозволяє отримати кількісно виражену оцінку конкуренції.

12. Для аналізу впливу пандемії COVID-19 на рівень конкуренції в банківській системі був проаналізований темп росту ринку кредитування сільського господарства та проаналізована його інтенсивність. Результати дослідження свідчать про високий рівень дисперсії часток банків з сильною конкурентною позицією на рівні 4,9%, що викликано високою часткою ринку провідних банків, де 5 найбільшим гравцям належить близько 57% всього ринку кредитування агровиробників.

13. НБУ як регулятор зауважує, що банки, у тому числі банки з державним капіталом, мають здійснювати свою діяльність у середовищі чистої та добросовісної конкуренції. Тому, з огляду на вищезазначені факти, наділення банків з державним капіталом особливих повноважень формує підґрунття для порушення законодавства з доброчесності економічної конкуренції та створює штучні бар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Янковой О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія. Одеса : Атлант, 2013. 471 с. URL:http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/monografiya_ep_2013.pdf
2. Крисько Ж.Л. Сутність конкурентоспроможності через вивчення поняття конкуренції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 22-26. URL: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/3859-krisko-zh-l-sutnist-konkurentospromozhnosti-cherez-vivchennya-prirodi-konkurentsiji>
3. Дудник О.В., Міненко С. Економічна природа понять “конкуренція” та “конкурентоспроможність”. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 29(1). С. 112-116. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=bses_2018_29\(1\)_25](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=bses_2018_29(1)_25)
4. Носач І.В., Старчик Н.В., Лебедева Н.О. Економічна конкуренція в умовах глобального інформаційного капіталізму. *Журнал Бізнес-Інформ*. 2018. Вип. 10. С.32-38. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2018_10_6
5. Андросова О. Ф., Лашенкова А. М. Сучасні процеси банківської конкуренції: реалії сьогодення. *Економічний простір*. 2019. Вип. 143. С. 81-92. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/download/71/66/>
6. Вядрова І.М., Морозов М.В. Сутність конкурентоспроможності в банківському секторі: стан і проблеми. *Журнал Бізнес-Інформ*. 2020. Вип. 11. С. 324-330. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_11_0_324_330
7. Литовченко М.О., Татяніна С.М. Сутність та значення конкурентоспроможності банку. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С. 427-432. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/35_2019_ukr/69.pdf

8. Руда О.Л. Конкуреноспроможність банків на ринку надання банківських послуг. *Економіка та держава*. 2018. Вип. 4. С.58-61. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4031&i=11>

9. Балансові залишки банків України станом на 31.12.2020. Департамент Статистики НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4>

10. Завідна Л.Д., Барна М.Ю. Оцінка конкурентоспроможності підприємства на ринку готельних послуг. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 1(69). С.151-156. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_69_1_2019_ukr/23.pdf

11. Розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання в національній та іноземній валютах за розміром суб'єкта господарювання та видами економічної діяльності, що класифікуються за розділами, з них непрацюючих у визначенні, наведеному в Положенні № 351. Департамент Статистики НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Loans_MSE_KVED_2021-01-01.xlsx

12. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами. Державна Служба Статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html

13. Спеціальні продукти фінансування агробізнесу. ОТП Банк. URL: <https://otpbank.com.ua/agribusiness/agribusiness-products/>

14. Кредитування аграріїв. Райффайзен Банк Аваль. URL: <https://raiffeisen.ua/biznesu/kredity/kredituvannya-agrariyiv>

15. Кредитування агробізнесу. Креді Агріколь Банк. URL: <https://credit-agricole.ua/agro-biznesu/kredituvannya>

16. Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур. Державна Служба Статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/grup_sg_pidpr/arch_grup_u.htm

17. Бородін О. Реформування конкурентних переваг банку в умовах цифровізації економіки. *Фінансово-кредитна система України в умовах*

інтеграційних і глобалізаційних процесів. Черкаси, 2021. — 215 с. URL: https://cibs.ubs.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/materialy_fks_28042021.pdf

18. Фатхудінов Р.А. Управління конкурентоспроможністю організації. *М.Ексмо*, 2004. 544 с. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/53229>

19. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. Кабінетне дослідження. URL: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/einzeltitel/-/content/vpliv-covid-19-ta-karantinnih-obmezen-na-ekonomiku-ukraini>

20. Дудинець Л. А., Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. *Гроші, фінанси і кредит. Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 794-798. URL: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/4001-dudinets-l-a-rozvitok-finansovikh-tekhnologij-yak-faktor-modernizatsiji-finansovoji-sistemi>

21. Стойко О. Я. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. *Фінанси та банківська справа. Проблеми економіки*. 2020. Вип. 2(44). С. 356–364. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-2_0-pages-356_364.pdf

22. Franklin Allen. Competition Among Banks: Introduction and Conference Overview. *European Finance Review*, 2001. 5: P. 1–11. DOI:10.1023/A:1012764518169

23. Жердецька Л. В., Бережна Т.Г. Розвиток банківської конкуренції та її вплив на системну стабільність в Україні. *«Економіка та суспільство»*. 2016. Вип. 3. С. 382 – 387. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/67.pdf

24. Кузнєцова Л. В., Жердецька Л. В., Коваленко В. В., Няньчук Н. Ю., Оніщенко Ю. О., Деркач Ю. Б., Кузнєцов А. М., Христін А. І., Артеменко Д. А., Гончаренко А. С. Ділова репутація банків: цифрові виклики та управління: монографія. Харків : Діса Плюс. 2020. 327 с.

25. Єгоричева С. Б. Функціонування регуляторних «пісочниць» для розвитку фінансової індустрії. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків. 2020. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/280-281/page.php?id=abstract/ukr/21-27>

26. Piirainen L. Digitalization of the financial sector and change management. Bachelor's Thesis. 2016. 60 p.

27. Столярова О. В. Нові тенденції банківського маркетингу. Sostav. 2019. URL: <http://sostav.ua/publication/novye-tendentsii-bankovskogo-marketinga-79776.html>.

28. Андрієва І. Новини від SME Banking Club. Двадцять фактів про те як розвиваються фінансові інновації в Україні. 2019. URL: <https://biz.liga.net/all/all/novosti/ukraina-podnyalas-v-mirovom-reytingeinnovatsiy>.

29. Добровольська О. Теоретико-методичні засади управління прибутковістю комерційного банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 23. Частина 3. С. 111–114. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_23/3/28.pdf

30. Vovk V., Zhezherun Yu., Gudz L., Perederii O. Innovative Instruments and Legal Mechanisms of Bank Capitalization: National Features and World Trends. *Journal of Optimization in Industrial Engineering (JOIE)*. Vol.14, Issue 1, Winter & Spring 2021, 191-198. DOI: 10.22094/JOIE.2020.677865.

31. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року: рішення Правління Національного банку України від 26 грудня 2019 року №1010-рш. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>.

32. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 06.08.2021 № 1587-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

33. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 01.07.2021 №738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14/ed20210701#Text>

33. Transformation in the ecosystem of financial intermediaries in the context of digitalization / N. Pantielieieva, N. Rogova, S. Zaporozhets, N. Tretiak // *Scientific bulletin of Polissia*. Vol. 1, 2020. PP. 49–59. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-1\(20\)-49-59](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-1(20)-49-59)

34. Зверук Л. А., Боева С. К. Концептуальні засади дослідження управління фінансовою стійкістю банківських установ. *Бізнес Інформ*. 2017. №3. С.288–293. URL: <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2017_3_47

35. Жежерун Ю. В., Романчук С. О. Антикризисний менеджмент в банку в умовах COVID-19. *Фінансовий простір*. 2020. Вип. 4 (40). С. 258-265. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/810>

36. Росола У. В., Щока Н. І., Ярмолюк М. С. Кредитна політика та аналіз сучасного стану кредитного ринку України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип.1. С. 181-188. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvmdue_2018_1_29

37. Балянт Г. Р., Галіцейська Ю. М. Теоретичні та практичні аспекти розроблення та реалізації кредитної політики банків. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 11. С. 401-406. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/64.pdf

38. How digital innovations helped banks adapt during COVID-19 URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/08/how-digital-innovations-helpedbanks-adapt-during-covid-19/>

39. Мазаракі А.А., Волосович С. Fintech у системі суспільних трансформацій. *Вісник КНТЕУ*. 2018. Вип. 2. С. 5-16.

40. ФінТех в Україні: звіт Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору» та інноваційного парку UNIT.City. URL: http://data.unit.city/fintech/fgt34ко67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf.

41. Власенко Т. А., Драчевський М.С., Краля В.Г. Чинники формування конкурентоспроможності аграрних підприємств та оцінка їх впливу. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. Вип.4. С. 130 – 138. URL: <http://ujae.org.ua/chynnyku-formuvannya-konkurentospromozhnosti-agrarnyh-pidpryyemstv-ta-otsinka-yih-vplyvu/>

42. Воронюк Т.А., Лучик О.І. Формування механізму конкурентоспроможності на підприємстві як керованого процесу. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. Вип. 3. С. 139–148. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/ujae_2019_r03_a16.pdf

43. Цибульська Е.І. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Харків : Вид-во НУА. 2018. 320с. URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/1889>

44. Дмитрієв І.А., Кирчата І.М., Шершенюк О.М. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. ФОП Бровін О.В. 2020. 340 с.

45. Харчук Т. В. Етимологічні та правові засади тлумачення сутності конкуренції. *Галицький економічний вісник*. 2016. Вип. 2 (51). С. 61–69. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/6/27.pdf>

46. Ladychenko, Viktor, Golovko, Liudmyla, Implementation of European Environmental Policy in Ukraine: Problems and Prospects. *European Journal Of Sustainable Development*. 2017. Volume: 6 Issue: 3. P. 333-339.

47. Звіт про результати дослідження ринку банківських послуг у контексті порушення принципу конкурентного нейтралітету шляхом прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, якими банки державного сектору наділяються виключними правами на надання банківських послуг в окремих сегментах ринку банківських послуг. URL: <https://amcu.gov.ua/news/amku-opublikovano-zvit-pro-rezultati-doslidzhennya-rinku-bankivskih-poslug-u-konteksti-porushennya-principu-konkurentnogo-nejtralitetu>

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняння кредитних продуктів АТ «ОТП БАНК» та основних конкурентів в напрямку кредитування сільського господарства

(станом на 01.06.2021)

Банк	Назва послуги	Масимальна сума ліміту	% ставки	Термін
АТ «ОТП БАНК»	АгроКредит «Миттєвий»	15000000	12%+ в гривнях 5,5%+ в євро 5%+ в доларах США	
АТ «ОТП БАНК»	SimpleAgro	30000000		до 3 років
АТ «Райффайзен Банк»	Кредитна лінія	37300000	13,1-14%	до 18 місяців
АТ «Райффайзен Банк»	Інвестиційний кредит на купівлю с/г техніки та обладнання	37300000	13,2-13,6%	до 60 місяців
АТ «Райффайзен Банк»	Овердрафт	4500000	14,45%	до 36 міс
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	Кредитна розвиток бізнесу	До 75% від вартості проекту	14% в гривнях 6.5% в доларах США 5,5% в євро	на придбання/створення основних засобів: до 60 місяців включно на реконструкцію/ремонт нерухомості – до 36 місяців включно
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	Фінансування придбання агротехніки	залежно від вартості обладнання	14% в гривнях 6.5% в доларах США 5,5% в євро	до 60 місяців
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	Кредитна лінія	Не повинен перевищувати 60% від планової собівартості посівної та / або збиральної кампанії	14% в гривнях 6.5% в доларах США 5,5% в євро	до 18 місяців

*Складено автором на основі [13, 14, 15].

**Порівняння аграрного виробництва та мережі банківських філій в
кожному регіоні України (станом на 01.07.2021)***

Область	Кількість філій АТ «ОТП БАНК», установ	Загальна кількість філій банків в регіоні, установ	Частка ОТП банку, %	Реалізація с/г продукції, млн грн	Кількість коштів на одне відділення, млн.грн
Закарпатська	4	158	2,53	944,1	5,9
Одеська	8	508	1,57	11456,6	22,5
Львівська	5	476	1,05	12119,5	25,4
Чернівецька	1	100	1,00	3439,1	34,3
Дніпропетровська	10	616	1,62	22823,6	37,0
Донецька	1	313	0,32	12206,3	38,9
Івано-Франківська	2	186	1,08	7325,1	39,3
Рівненська	1	141	0,71	6614,7	46,9
Харківська	7	529	1,32	28511,1	53,8
Запорізьська	6	312	1,92	18121,5	58,0
Волинська	1	132	0,76	8494,4	64,3
Миколаївська	3	181	1,66	13644,6	75,3
Житомирська	1	170	0,59	13815,1	81,2
Херсонська	1	171	0,58	15033,4	87,9
Луганська	0	101	0,00	9681,9	95,8
Полтавська	2	312	0,64	32792,8	105,1
Київська	2	286	0,70	34531,4	120,7
Вінницька	2	224	0,89	27193,2	121,3
Кіровоградська	1	155	0,65	20813,7	134,2
Тернопільська	1	119	0,84	16303,7	137,0
Хмельницька	2	167	1,20	24058,4	144,0
Черкаська	1	183	0,55	26506,7	144,8
Сумська	1	172	0,58	26937,1	156,6
Чернігівська	1	174	0,57	32942,8	189,3

*Складено автором на основі [11, 12].

Додаток В

Факторний аналіз динаміки ринкової частки банків, що здійснюють кредитування галузі сільського господарства, в Україні у 2019-2020 рр. (станом на 31.12)

Найменування банку	Кредити, надані галузі Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг		Частка станом на 31.12.2019, % (S)	Частка станом на 31.12.2020, % (S)	ΔS_b	ΔS_C	Абсолютний приріст частки, ΔS , п.п.	Темп приросту ринкової частки (Ts), %
	31.12.2019	31.12.2020						
АТ "Укрексімбанк"	3212757,26	1 820 138,81	5,16	2,89	-1,14	-1,124513	-2,27	-0,44
ПАТ "Промінвестбанк"	314347,0864	355 123,10	0,50	0,56	0,03	0,029489	0,06	0,12
АТ "Ощадбанк"	3469006,401	2 844 320,33	5,57	4,51	-0,53	-0,527464	-1,05	-0,19
АТ "БАНК АЛЬЯНС"	185866,9329	429 148,52	0,30	0,68	0,19	0,191377	0,38	1,28
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	13997741,14	12 744 399,01	22,47	20,23	-1,12	-1,122579	-2,25	-0,10
АТ КБ "ПриватБанк"	6200155,764	4 946 593,59	9,95	7,85	-1,05	-1,051511	-2,10	-0,21
Полікомбанк	143659,6199	135 229,58	0,23	0,21	-0,01	-0,008003	-0,02	-0,07
АТ "ТАСКОМБАНК"	1354663,013	1 693 845,15	2,17	2,69	0,26	0,256808	0,51	0,24
АТ "КРЕДОБАНК"	1654800,515	1 734 370,45	2,66	2,75	0,05	0,04803	0,10	0,04
АТ АКБ "Львів"	220362,6836	398 675,38	0,35	0,63	0,14	0,139501	0,28	0,79
АТ "ОКСІ БАНК"	6409,83453	4 977,58	0,01	0,01	0,00	-0,001195	0,00	-0,23
АТ "А - БАНК"	39792,30608	239 391,10	0,06	0,38	0,16	0,158044	0,32	4,95
АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	63939,01895	42 369,29	0,10	0,07	-0,02	-0,017703	-0,04	-0,34
ПАТ "МТБ БАНК"	148225,6025	147 606,96	0,24	0,23	0,00	-0,001845	0,00	-0,02
Акціонерний банк "Південний"	1632891,285	2 425 860,49	2,62	3,85	0,61	0,614405	1,23	0,47

Продовження дод. В

АТ "Полтава-банк"	121039,1017	145 378,35	0,19	0,23	0,02	0,01821	0,04	0,19
АТ "ПУМБ"	2762918,496	3 723 000,24	4,44	5,91	0,74	0,736706	1,47	0,33
АТ "БАНК "ГРАНТ"	155050,6913	96 944,51	0,25	0,15	-0,05	-0,047531	-0,10	-0,38
АТ "МЕГАБАНК"	1275360,683	1 381 456,60	2,05	2,19	0,07	0,072549	0,15	0,07
АТ "СКАЙ БАНК"	23194,23374	20 459,02	0,04	0,03	0,00	-0,002383	0,00	-0,13
АТ "АСВІО БАНК"	20353,4246	2,25	0,03	0,00	-0,02	-0,016337	-0,03	-1,00
АТ "УКРСИББАНК"	1236773,813	1 023 980,02	1,99	1,63	-0,18	-0,180179	-0,36	-0,18
АТ "Ідея Банк"	3141,91243	185,98	0,01	0,00	0,00	-0,002375	0,00	-0,94
АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	59982,25871	52 934,42	0,10	0,08	-0,01	-0,006141	-0,01	-0,13
АТ "ПРАВЕКС БАНК"	187988,8115	201 636,47	0,30	0,32	0,01	0,009114	0,02	0,06
АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	4370742,111	5 566 838,24	7,02	8,84	0,91	0,909325	1,82	0,26
АТ "МетаБанк"	316525,8424	305 161,45	0,51	0,48	-0,01	-0,011911	-0,02	-0,05
АТ "Місто Банк"	5862,43186	7 067,05	0,01	0,01	0,00	0,000902	0,00	0,19
АТ "КІБ"	22396,9894	34 062,06	0,04	0,05	0,01	0,009053	0,02	0,50
АТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	3367,09269	2 055,65	0,01	0,00	0,00	-0,001072	0,00	-0,40
АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	320957,1469	432 691,56	0,52	0,69	0,09	0,085743	0,17	0,33
АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	850878,706	892 515,39	1,37	1,42	0,03	0,02527	0,05	0,04
АТ "АЛЬФА-БАНК"	1599523,104	2 799 265,21	2,57	4,44	0,94	0,937537	1,88	0,73
АБ "УКРГАЗБАНК"	2242710,245	2 183 293,44	3,60	3,47	-0,07	-0,067645	-0,14	-0,04
АТ "АБ "РАДАБАНК"	83129,1105	148 519,87	0,13	0,24	0,05	0,051137	0,10	0,77
АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	53635,68963	68 314,13	0,09	0,11	0,01	0,011159	0,02	0,26

Закінчення дод. В

АТ "ОТП БАНК"	3287439,806	3 608 099,21	5,28	5,73	0,22	0,22445	0,45	0,09
АТ "СІТІБАНК"	722832,8318	14,96	1,16	0,00	-0,58	-0,580254	-1,16	-1,00
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	8362658,572	9 077 379,48	13,43	14,41	0,49	0,490819	0,98	0,07
АТ "СБЕРБАНК"	11351,26373	10 888,11	0,02	0,02	0,00	-0,000471	0,00	-0,05
ПАТ "БАНК ВОСТОК"	336948,8334	236 032,44	0,54	0,37	-0,08	-0,083169	-0,17	-0,31
АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЦАДЖЕНЬ"	23803,84512	18 469,47	0,04	0,03	0,00	-0,004451	-0,01	-0,23
АТ "АКБ "КОНКОРД"	3700	6 700,00	0,01	0,01	0,00	0,002347	0,00	0,79
АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	281836,9458	105 565,08	0,45	0,17	-0,14	-0,14247	-0,28	-0,63
АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	26142,49806	31 582,19	0,04	0,05	0,00	0,004078	0,01	0,19
АТ "МОТОР-БАНК"	86615,41772	50 607,50	0,14	0,08	-0,03	-0,029368	-0,06	-0,42
АТ "КБ "ГЛОБУС"	72339,7012	106 707,31	0,12	0,17	0,03	0,026614	0,05	0,46
АТ "АП БАНК"	512413,0119	544 673,39	0,82	0,86	0,02	0,020921	0,04	0,05
АТ "МІБ"	132943,7635	104 989,60	0,21	0,17	-0,02	-0,0234	-0,05	-0,22
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	28191,92487	11 096,73	0,05	0,02	-0,01	-0,013825	-0,03	-0,61
АТ "БАНК СІЧ"	24208,48159	16 032,62	0,04	0,03	-0,01	-0,00671	-0,01	-0,35
АТ "КРИСТАЛБАНК"	8828,15762	16 200,63	0,01	0,03	0,01	0,00577	0,01	0,81
АТ "РВС БАНК"	2228,11457	8 813,85	0,00	0,01	0,01	0,005206	0,01	2,91
Усього	62284633,52	63001663,82	1,00	1,00	-0,01	0,01	0,00	0,01

Розрахунок прогнозного значення показників конкуренції в банківській системі України на 31.12.2021 шляхом побудови лінійного тренду

1. CR3 активів, %: $y = -2,053x + 56,665 = 46,4$
2. CR3 кредитів, %: $y = -1,26x + 33,625 = 27,33$
3. CR5 активів, %: $y = -1,658x + 66,3 = 58,01$
4. CR5 кредитів, %: $y = -1,275x + 49,295 = 42,92$
5. CR3 капіталу, %: $y = -0,649x + 66,305 = 63,06$
6. CR5 капіталу, %: $y = 0,286x + 78,495 = 79,93$
7. CR3 зобов'язань, %: $y = -1,485x + 50,77 = 43,35$
8. CR5 зобов'язань, %: $y = -0,975x + 63,13 = 58,26$
9. IXX за активами, %: $y = -0,608x + 13,16 = 10,12$
10. IXX за кредитами, %: $y = -0,075x + 6,355 = 5,98$
11. Індекс ентропії за активами: $y = 0,057x + 2,62 = 2,91$
12. Індекс ентропії за кредитами: $y = 0,008x + 3,11 = 3,15$